

Entitlement generacija: Relacije s nekim sociodemografskim obilježjima i ideološkim orijentacijama

---

Proroković, Jakov

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:827841>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju
Diplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Jakov Proroković

**Entitlement generacija: Relacije s nekim socio-
demografskim obilježjima i ideološkim
orientacijama**

Diplomski rad

Zadar, 2018

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju
Diplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

**Entitlement generacija: Relacije s nekim socio-
demografskim obilježjima i ideološkim orijentacijama**

Diplomski rad

Student/ica:

Jakov Proroković

Mentor/ica:

Prof.dr.sc. Vjeran Katunarić

Komentor/ica:

Doc.dr.sc. Željka Zdravković

Zadar, 2018

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Jakov Proroković, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Entitlement generacija: Relacije s nekim socio-demografskim obilježjima i ideološkim orijentacijama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2018

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Entitlement – definicija	1
1.2. Važnost <i>entitlementa</i> u sociologiji	2
1.3. <i>Entitlement</i> generacija	4
1.4. <i>Entitlement</i> – specifičnosti hrvatskog konteksta	7
1.5. <i>Entitlement</i> i ideološke orijentacije	9
1.6. <i>Entitlement</i> i neka socio-demografska obilježja	9
1.7. <i>Entitlement</i> - mjerenje	10
1.8. Istraživanja <i>entitlementa</i> i njegovih korelata na hrvatskoj populaciji	11
2. POLAZIŠTE I CILJ ISTRAŽIVANJA	12
3. ISTRAŽIVAČKA PITANJA/ZADACI	12
4. METODA	13
4.1. Opis uzorka	13
4.2. Mjerni instrumenti	13
4.3. Postupak	14
4.4. Analiza podataka	15
5. REZULTATI I RASPRAVA	16
5.1. Faktorska struktura i pouzdanost <i>Entitlement</i> upitnika	16
5.2. Osjetljivost mjere <i>entitlementa</i> i osnovni deskriptivni parametri	21
5.3. Generacijske razlike	22
5.4. Povezanost <i>entitlementa</i> i generalne ideološke orijentacije	24
5.5. Socio-demografska obilježja i <i>entitlement</i>	25
6. ZAVRŠNA RASPRAVA	28
7. ZAKLJUČAK	34
8. LITERATURA	38
9. PRILOZI	41
9.1. Provjera potencijalnih razlika u osnovnim socio-demografskim obilježjima među ispitivanim generacijama	41
9.2. Rezultati faktorske analize upitnika prema Guttman-Kaiserovom kriteriju za ekstrakciju faktora (metoda glavnih osi, procjena komunaliteta R^2 , Varimax rotacija)	43
9.3. Primijenjeni upitnici	44

1. UVOD

1.1. Entitlement – definicija

Budući da je *entitlement* temeljni konstrukt kojim će se baviti ovo istraživanje, najprije ga je potrebno detaljnije opisati i definirati, ne samo u kontekstu sociologije, nego i drugih znanstvenih polja unutar kojih se do sada proučavao.

U engleskom jeziku, imenica *entitlement* ima više sličnih značenja: imati pravo na što (najčešće značenje), mjera u kojoj pojedinac ima pravo na što, uvjerenje da netko zaslužuje određene privilegije ili poseban tretman ili pak politiku vlasti koja omogućuje različite dobrobiti za pojedince određenog „podobnog“ profila. U hrvatskom jeziku ne postoji istoznačnica ovoj imenici, te ju u svom punom značenju nije moguće potpuno adekvatno prevesti na hrvatski jezik. Bliski termini su npr. privilegija, zasluga, pravo i sl. ali se niti jedan ne može smatrati sinonimom. Zbog nemogućnosti zadovoljavajućeg prijevoda, u daljnjem tekstu će se termin *entitlement* upotrebljavati u svom izvornom obliku.

U filozofiji, *Entitlement* teoriju kao sintagmu je prvi put upotrijebio Robert Nozick (1974) u svojoj knjizi *Anarchy, State, and Utopia*, a u kojoj je dao svoje viđenje načela pravde s naglaskom na distributivnu pravdu i privatno vlasništvo. Unutar ove teorije, Nozick ističe tri osnovna načela pravednosti koji predstavljaju odgovore na tri pitanja: 1) načelo pravednosti u akviziciji (što može biti u privatnom vlasništvu i kako se prvi put ono stječe), 2) načelo pravednosti u transferu (kako vlasništvo može preći na druge osobe uključujući i dobrovoljnu razmjenu te poklone) i 3) načelo ispravljanja nepravdi (kako ispraviti nepravedne stečevine, kako kompenzirati učinjene nepravde prema žrtvama i sl.). Prema Nozicku, ako bi se svi držali prva dva načela, operacionalizacija trećeg načela ne bi bila niti potrebna. Osnovne premise njegove *Entitlement* teorije su slijedeće: 1) osoba koja stekne neku imovinu po načelu pravednosti ima ujedno i pravo na tu imovinu, 2) osoba koja stekne imovinu transferom od drugih na načelu pravednosti, ima pravo na istu i 3) nitko nema pravo na bilo kakvu imovinu, ako ona nije stečevina proizašla iz prva dva načela. Iz ovoga proizlazi i njegova pojednostavljena definicija *entitlementa*; „distribucija je pravedna ako svatko zaslužuje imovinu koju posjeduje (*entitled to*)“ (Nozick, 1974) i ide u prilog zagovarateljima ekonomije

slobodnog tržišta te neograničene mogućnosti stjecanja materijalnih dobara u osobnom privatnom vlasništvu. Ova teorija nastala je kao odgovor na Rawls-ovu Teoriju pravde od koje se znatno razlikuje s obzirom na postavljena opća načela pravednosti. Rawls (1999) naime ističe da svaki pojedinac ima jednaka prava i slobode te da nejednakost može biti dopuštena samo u onolikoj mjeri u kojoj se može razumno prihvatiti kao logična prednost nekog pojedinca. Stjecanje bilo koje dobrobiti na osnovi postojećih nejednakosti, Rawls ne prihvaća kao pravedno načelo. Ipak, važno je naglasiti da se oba autora fokusiraju uglavnom na raspravu o pravednosti distribucije materijalnih dobara (iako ne isključivo), dok se danas *entitlement* promatra uglavnom u širem kontekstu mogućih dobiti za pojedinca i društvo (emocionalnih, intelektualnih, tehnoloških, zdravstvenih pa čak i bioloških). Stoga je u najmanju ruku upitno da li bi se predložena načela mogla smatrati univerzalnim u kontekstu stjecanja mnogih nematerijalnih i drugih specifičnih dobara.

U psihologiji se *entitlement* najčešće konceptualizira u terminima osobine ličnosti, odnosno predstavlja stabilan i pervazivan osjećaj da netko zaslužuje više od drugih. Pritom se te zasluge ne moraju nužno odnositi na pojedinca, već i na čitave uže ili šire socijalne grupe (npr. ja zaslužujem, moja obitelj zaslužuje, moj narod zaslužuje i slično). U tom kontekstu, *entitlement* dakle nije situacijski određen, već predstavlja opću, relativno trajnu osobinu pojedinca koja se reflektira u njegovom svakodnevnom ponašanju. U okviru psihologijskih istraživanja, često se mogu susresti i specifičniji oblici *entitlementa* (definirani u užem kontekstu) kao npr. akademski *entitlement*, školski *entitlement*, zaposlenički *entitlement* i sl., a odnose se na konstrukte vezane uz refleksiju ove osobine unutar različitih domena u životu pojedinca. Pritom ga se najčešće povezuje s negativnim i disfunkcionalnim aspektima ličnosti (npr. narcizam, egoizam), ali neki autori navode ovu osobinu i kao poželjnu u kontekstu nekih aspekata organizacijskog ponašanja (Szalkowska i sur., 2015) ili npr. akademskog uspjeha (Reinhardt, 2012). Stoga se novije vrijeme, *entitlement* definira kao složeni, multidimenzionalni fenomen te se uvodi distinkcija između eksploitativnih (kojima su u osnovi visoka očekivanja specifičnih tretmana i nerealistična razina samopoštovanja) i neeksploitativnih (kojima su u osnovi pravednost i dostojanstvo) tipova *entitlementa* (Žemojtel-Piotrowska i sur., 2013).

1.2. Važnost *entitlementa* u sociologiji

Iako je prilično jasno da je *entitlement* kao konstrukt izrazito interdisciplinarnog karaktera, a s obzirom na dosadašnja teorijska i empirijska istraživanja na ovom području, on se očigledno

može smatrati posebno važnim konceptom i u sociologiji. Unutar sociologije ga se najčešće definira kao: 1) vjerovanje da pojedinac ili grupa zaslužuju poseban tretman ili 2) očekivanje da individualne potrebe trebaju biti podržane od strane drugih ljudi i/ili javnih institucija (Žemojtel-Piotrowska i sur., 2013). Stoga *entitlement* predstavlja polazište za mnoga društvena pitanja koja se odnose na distribuciju resursa u društvu, od porezne politike i općeg socijalnog zdravlja do npr. dostupnosti svih razina obrazovanja pa čak i dostupnosti najboljih sjedala za gledanje nogometne utakmice (Cambpell i sur., 2004). Kao takav, može se smatrati najbližim konceptu distributivne pravde (na razini društva), ali je također i u velikoj mjeri povezan s ideološkim orijentacijama i očekivanjima pojedinca (na individualnoj razini). Stoga su važnost ovog konstrukta prepoznali i mnogi drugi autori koji su ga pozicionirali u centar istraživačkog fokusa vrijednosnih sustava i socijalne pravde općenito (Lerner, 1987, Feather, 1999).

Legalne aktivnosti koje se povezuju s terminom *entitlement* imaju svoju usmjerenu i sugestivnu vrijednost, odnosno, podjele unutar kućanstva, vlasnička prava, prava na transakciju i nasljeđivanje su očigledno iznimno relevantni čimbenici za određivanje *entitlementa* u obitelji (Sen, 1987). Percipirana legitimnost ovih legalnih i *semi*-legalnih prava ima izrazito snažan utjecaj na prirodu osobnih i javnih aktivnosti koje su u relaciji s problematikom distribucije resursa. U tom smislu, aktivnosti vezane uz *entitlement* mogu proizići ne samo iz političke domene, već i iz drugih područja društvenog života. Sen (1987) pritom naglašava da neka „proširena prava“ unutar kućanstva (npr. veća prava muške djece u odnosu na žensku djecu u obitelji) treba razlikovati od onih pitanja kojima bi se prvenstveno trebale baviti javne politike (npr. glad i neimaština). Sen naravno dolazi iz pozicije političkog ekonomista i filozofa.

S druge strane, u sociologiji također pronalazimo velik broj autora koji se posredno ili neposredno dodiruju koncepta pravednosti, teorije distributivne pravde, tema bliskih konceptu *entitlementa*. Na primjer, Jasso (1980) predlaže tzv. novu teoriju distributivne pravde koju je moguće matematički testirati. Ona naglašava važnost osjećaja pravde u svakodnevnom životu kod donošenja odluka. Pritom smatra da aktualna distribucija dobara i njihove interkorelacije formiraju osjećaj (ne)pravde kod svakog pojedinca, a koji je u osnovi svih socijalnih relacija. Postavljena teorija relativno dobro odgovara na neka od ključnih pitanja kao što su: „Što pojedinac i kolektiv percipiraju pravednim i zašto?“ ili „Koje su bihevioralne i društvene posljedice percipirane nepravde?“, a što je u direktnoj vezi s konceptom *entitlementa*.

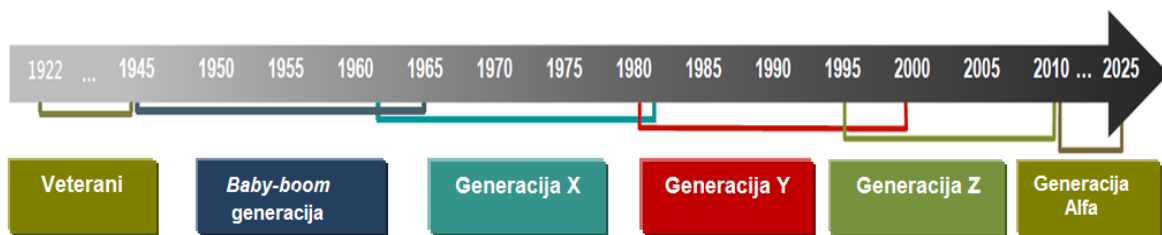

1.3. *Entitlement* generacija

„No one looks
The way I do.
I have noticed
That it's true.
No one walks the way I walk.
No one talks the way I talk.
No one plays the way I play.
No one says the things I say.
I am special.
I am me.
There's no one else
I'd rather be!“

Dječja brojalica, nepoznat autor

Entitlement se vrlo često u literaturi povezuje s nekim osobinama mladih ljudi, preciznije s određenim tipičnim vrijednostima i stavovima pripadnika generacija rođenih u zadnjem mileniju. Pritom se generacija definira kao grupa ljudi određena godinama tj. osobe koje su rođene tijekom određenog razdoblja, a koje su odrastale na sličan način i imale slična iskustva te su stoga njihove vrijednosti i stavovi slični (Notter, 2002, prema Rimac, 2012). To je ujedno i jedan od najčešćih problema kod usporedbe rezultata istraživanja na ovom području, jer različiti istraživači i teoretičari koji koriste generacijski pristup, često drugačije postavljaju granice vremenskih intervala pripadnosti određenoj generaciji, ali koriste i drugačije termine prilikom naziva određenih generacija. Najveći broj istraživanja veže se uz tzv. Generaciju Y (prvi put spomenutu i definiranu u generacijskoj teoriji Straussa i Howe), koja se često u literaturi spominje i kao *Entitlement* generacija, Milenijci, Generacija JA, *NET* generacija, *Nintendo* generacija ili *Nextersi*, iako nije u svim istraživanjima definirana potpuno istim kronološkim intervalom. Donja i gornja granica ovog intervala obično varira u rasponu onih rođenih početkom 1980-tih do onih rođenih sredinom 2000-tih (Slika 1.1). Prve četiri generacije prikazane na Slici 1 definirali su Strauss i Howe (1991) te je njihova terminologija u najvećoj mjeri do sada i prihvaćena. Neke novije studije koje koriste generacijski pristup govore i o novoj generaciji koja je nastala ulaskom u novo tisućljeće i koju autori nazivaju Generacijom Z. Generacija Z je rođena sredinom devedesetih godina, a najnovija generacija rođenih poslije 2010-te naziva se Generacija Alfa (Grail Research, 2011, prema Rimac, 2012).

Slika 1.1. Kronološki generacijski okviri (preuzeto od Rimac, 2012)

Ipak, najveći teorijski doprinos istraživanjima generacija ipak se može pripisati Strauss-u i Howe-u. Proučavajući američku povijest i veliki broj životopisa kvalitativnom analizom, predložili su teoriju koja pretpostavlja postojanje specifičnih generacijskih ciklusa (svake četiri generacije). Strauss i Howe (1991) definiraju generaciju, odnosno njene pripadnike, kao sve ljude koji su rođeni u vremenskom razdoblju od oko dvadeset godina (20-22), vodeći pritom računa o „povijesnoj lokaciji“ u smislu ključnih povijesnih događaja i socijalnih trendova koji su obilježili njihove životne faze (djetinjstvo, adolescencija, srednja životna dob i starost). Prema ovoj teoriji, pripadnici iste generacije imaju određene sličnosti i to primarno u sustavu vrijednosti i uobičajenim ponašanjima, ali i u samom osjećaju pripadnosti svojoj generaciji. Njihova kategorizacija generacija (tzv. milenijskog *sekuluma*; trenutno aktualnog) prikazana je u Tablici 1.1.

Tablica 1.1. Generacijska kategorizacija (preuzeto od Strauss i Howe, 1991)

Milenijski <i>sekulum</i>		
Baby Boom generacija	Prorok (idealistički tip)	1943–1960 (17)
13-ta generacija (Generacija X)	Nomad (reaktivni tip)	1961–1981 (20)
Milenijska generacija (Generacija Y)	Heroj (građanski tip)	1982–2004 (22)
Domovinska generacija (Generacija Z)	Umjetnik (adaptivni tip)	2005–

Iako je nesumnjivo ova generacijska teorija imala velik odjek i utjecaj na kasnija istraživanja, istovremeno je naišla i na mnoge kritike, osobito među povjesničarima i politolozima koji su je smatrali pretjerano determinističkom i bez snažnih dokaza. Ponekad je klasificiraju i u pop-sociologiju, smatrajući je posve neodrživom i neznanstvenom. Osobito spornom se može činiti ideja o cikličnosti arhetipova za koju nema nikakvih empirijskih dokaza. Međutim, ono što se sigurno zadržalo te naknadno vrlo ozbiljno istraživalo jest terminologija i kategorizacija zadnjeg *sekuluma*, te već postoji niz istraživanja čiji rezultati idu u prilog ovom dijelu generacijske teorije i opravdavaju okvirnu kategorizaciju milenijskog *sekuluma*.

Prema Strauss-u i Howe-u (1991), vršnjačka osobnost koja se pripisuje Generaciji Y uključuje slijedeće crte: posebni, zaštićeni, samouvjereni, timski orijentirani, ambiciozni, pod pritiskom i konvencionalni. Isti autori smatraju da su ove dominantne karakteristike rezultat povijesti, društvenih momenata i „generacijske dijagonale“ koja usmjerava socijalne interakcije koje pojedinci imaju s drugim generacijama i unutar svoje generacije. Kasnije su mnogi autori proširili listu tipičnih karakteristika ove generacije među kojima najvažniju ulogu zauzima *entitlement* i s njime povezana ponašanja. Tako npr. Rourke (2011) tvrdi da je milenijska generacija odgojena tako da vjeruje da ima pravo na različita dobra više nego li ijedna druga generacija do sada. Do dolaska ove generacije u Americi, popularna fraza bila je *“There is no elevator to the top, you need to take the stairs,”* što je bio uobičajeni način razmišljanja o karijeri i poslu, odnosno nitko nije očekivao da im netko drugi osigurava različite dobrobiti (Rourke, 2011). Ovaj stav počeo se mijenjati osamdesetih godina prošlog stoljeća s osjećajem nužnosti da se nadolazećoj generaciji osigura „lakši život“ u odnosu na onaj koji su imali njihovi roditelji. Nažalost, čini se da su ove dobre namjere, proizvele generaciju djece koja su pogrešno razumjela smisao i značenje rada, iako je iz roditeljske perspektive ideja *entitlementa* imala u početku pozitivnu konotaciju. Roditelji su rado prihvaćali različite poslove u nakani da osiguraju obiteljima što bolji život, a odgojili su djecu koja radije ne bi radila uopće, nego prihvatila posao za kojeg vjeruju da nije dovoljno „udoban“ za njih i pritom nemaju nikakav sram što „isisavaju ekonomski bazen društva“ (Rourke, 2011). Neki autori idu još i dalje u svojim zaključcima (Brown, 1999), tvrdeći da ova generacija pokazuje nesposobnost preuzimanja osobne odgovornosti i osobne promjene, a njihovo ponašanje smatra bolešću koja ultimativno uzrokuje imploziju Amerike.

Vrlo opsežno arhivsko istraživanje o generacijskim promjenama proveli su Twenge i Cambell (2008) koji su prikupili podatke velikog broja studija (ukupno 1,4 miliona ispitanika), a u kojima su ispitanici popunjavali različite upitnike ličnosti, stavova i tipičnih ponašanja na poslu i to u periodu od 1930 do 2008, te ih kvalitativno generacijski usporedili. Njihovi zaključci idu u prilog opravdanosti upotrebe sintagme *Entitlement* generacija (iz organizacijske perspektive), a kao njihova specifična obilježja navode smanjenu potrebu za socijalnim odobravanjem, višu razinu samopouzdanja i narcizma, nedostatak odgovornosti za postignute uspjehe/neuspjehe, višu razinu anksioznosti i depresivnosti te veću asertivnost kod žena u odnosu na prijašnje generacije. Nadalje, kada je riječ o poslovnom okruženju, *entitlement* generacija smatra da se ne treba toliko žrtvovati i ulagati toliko truda u posao kao što su to činile prethodne generacije. Na primjer, ulagat će manje truda u namjeri da budu promaknuti ili da imaju fleksibilnost na relaciji posao-privatni život, jer misle da se to

podrazumijeva te da to ionako zaslužuju (Kelly & McGowen, 2011). Također, ova generacija očekuje da nađe svoj idealan posao vrlo brzo nakon završenog obrazovnog ciklusa (Arnett, 2004). Generalni dojam koji ostavljaju s poslovnog aspekta jeste da je riječ o neloyalnoj i samozadovoljnoj generaciji, te generaciji koja ima visoka kompenzacijska očekivanja čak i onda kad njihova stajališta nemaju nikakvih argumentiranih opravdanja (Howe & Strauss, 2007). Ova očekivanja se primjećuju već i na prethodnim razinama obrazovanja (osnovna i srednja škola), odnosno, pripadnici ove generacije često „pritišću“ profesore kako bi dobili više ocjene za prosječan uloženi trud, te očekuju od svojih nastavnika da se u velikoj mjeri prilagode njihovim potrebama i preferencijama (Greenberger, Lessard, Chen, & Farruggia, 2008).

1.4. Entitlement – specifičnosti hrvatskog konteksta

Za razumijevanje bilo kakvog generacijskog međuodnosa na području suverene Republike Hrvatske, potrebno je razumjeti i njezin povijesni kontekst. Upravo je ovaj kontekst jedan od razloga koje ovakvoj vrsti istraživanja daje potrebni legitimitet, osobito ako uzmemo u obzir osjetljivost ideoloških pitanja u modernijoj povijesti kao i nerijetko zaobilaženje istih od strane znanstvenika iz društvenih znanosti. Ovaj vrlo specifični socijalni okvir koji je obilježio relativno nedavnu povijest Hrvatske, gotovo da svako društveno istraživanje na neki način čini i „studijom slučaja“, odnosno posebnost koja može biti od osobite koristi u komparativnim analizama sa drugim zemljama različitog povijesno-društvenog karaktera. Dakle, kada govorimo o posebnosti današnje „strukture osjećaja“ (Williams, 1965), kao i društvenog i ekonomskog uređenja, prvenstveno je pripisujemo raspadu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i promjeni režima koja se odigrala ranih 90-ih godina prošlog stoljeća. Pomalo paradoksalno, ali na ovaj se društveno-povijesni kontekst može istovremeno gledati kao pozitivan i negativan čimbenik interpretativne snage ovog istraživanja. „Pozitivan“ je utoliko što zaista reflektira jednu posebnost koja krase starije generacije odrasle u potpuno drugačijem okruženju od generacija koja su primjerice odrasle u zapadnim razvijenim zemljama s dugotrajnim kapitalističkim tradicijama. „Negativan“ je utoliko što istraživanje ipak promatra međugeneracijske razlike, a s obzirom na činjenicu da ova tranzicija nije bila mirna i bez posljedica na kolektivni duh tadašnjeg građanstva moramo uzeti u obzir kako se takva nagla promjena ipak može ogledati u individualnim vrijednosnim stavovima i utoliko „ugroziti“ autonomiju generacije kao koncepta i opravdanost upotrebe takvog pojma s obzirom na okolnosti. Naime, cijela ideja generacijskog pristupa ispitivanju jest sadržana u hipotezi kako se određeni stavovi ili vrijednosti ne mijenjaju u funkciji dobi

već ostaju relativno slični tijekom cijelog života. Naravno, ako u tom slučaju postoje određeni ratni periodi, promjene režima, zaokreti u dominantnoj ideologiji na kolektivno-nacionalnoj razini, onda se na kraju postavlja pitanje koliko se zapravo toga može pripisati generacijskom određenju i vremenskom okviru kojem pripada, a koliko događajima koja su obilježila ne njezino odrastanje, već kasniju životnu dob u kojoj bi vrijednosti već trebale biti donekle formirane. Ipak, okvir generacije je i po samoj definiciji određen ključnim društvenim, ekonomskim i tehnološkim promjenama koje ne moraju i nisu potpuno iste za različita geografska područja. Stoga se i ne očekuje nužno potvrda rezultata koji su mahom dobiveni u istraživanjima provedenim u zapadnim zemljama. Generacijska skupina koja se u RH čini osobito specifičnom, ali istovremeno i zanimljivom je zapravo generacija *baby boomera* za čiji se vremenski raspon rođenja uzima okvirno sve od 40-ih do kasnih 60-ih godina 20-og stoljeća. Ako uzmemo sljedeće generacije, rođene 70-ih i 80-ih godina 20-og stoljeća, tranzicijsko-ratni kontekst postaje determinanta njihovog odrastanja, pa samim time i njihove generacije. Stoga se stavovi ove generacije trebaju promatrati iz perspektive odrastanja u društveno-ekonomski turbulentnim i traumatičnim vremenima, koja su zasigurno obilježena identitetskim krizama mladih ljudi koji su u to vrijeme formirali svoje stavove.

Modernija istraživanja vrijednosti, stavova ili pak ideoloških dispozicija u Hrvatskoj redom uzimaju u obzir povijesni kontekst kod tumačenja rezultata. Primjerice, Sekulić govori o porastu religioznosti i nacionalnog ekskluzivizma referirajući se na jednu određenu vrstu retradicionalizacije hrvatskog društva koja nastupa prvenstveno nakon pada socijalističkog režima. Izrazito zanimljiv podatak, kao što i sam navodi jest da nacionalni ekskluzivizam raste 1996. godine, daleko poslije, a ne prije ratnih sukoba, „kao reakcija na sukob a ne njegova anticipacija“ (Sekulić 2011: 58). Nakon rata naglasak je bio stavljen na suverenost nacije, a nacionalna pripadnost je postala determinantom uspjeha u novopečenoj kapitalističkoj tvorevini, ogledajući se u procesu privatizacije gdje su neelitni i neprofesionalni kadrovi postavljeni na elitne položaje zahvaljujući populističkim politici koju je tada provodio HDZ (Sekulić i Šporer 2004). HDZ-ov način zapošljavanja po državnim poduzećima Malenica (2007) uspoređuje sa praksom u Jugoslaviji, gdje je komunistička partija imala ulogu današnjeg HDZ-a, a Katunarić (1986: 80) primjećuje kako se nacionalizam nameće kao zajednička ideologija kroz osjećaj nesigurnosti i ugroženosti, s obzirom da su u takvim situacijama niže klase iz-manipulirane da je za njihovo stanje kriv netko drugi. Ipak, podaci iz navedenih istraživanja ne govore o jednom vrijednosnom smjeru kojeg je pratilo građanstvo nakon raspada Jugoslavije, već o dva paralelna trenda. Dakle,

paralelno sa retradicionalizacijom odvijala se i modernizacija, reflektirana u padu rodnog konzervativizma i tako zapravo potvrđujući polariziranu sliku hrvatske javnosti koja je pratila političke izbore zadnjih desetak godina (Sekulić 2011).

1.5. *Entitlement* i ideološke orijentacije

Kao nadređeni pojam, ideologija je usko vezana uz vrijednosne orijentacije pojedinca i/ili grupe. Tradicionalna, još uvijek dominantna i najčešće zastupljena je opća podjela ideoloških orijentacija na tzv. lijevu i tzv. desnu orijentaciju. Danas se „lijevo“ i „desno“ uglavnom povezuje s dva različita i opća vrijednosna sustava koji se interpretiraju kao alternativni pogledi o ponašanju društva te distribuciji ekonomskih resursa i moći unutar neke političke zajednice (Proroković, 2016). U skladu s tim postavkama, ljevica se primarno povezuje uz ideje socijalne jednakosti te ideje progresa, revolucije i redistributivne ekonomske politike, a desnica s idejama hijerarhije i kontinuiteta postojećeg društvenog uređenja bez interferencije s problematikom vlasničkih prava i generiranih nejednakosti proizašlih iz „nedjelovanja“ (Balaguer i sur. 2011, prema Proroković, 2016). Naime, pojedinci primarno lijevih uvjerenja su obično po svojoj prirodi progresivni, orijentirani ka pomoći onima kojima je podrška potrebna, idealisti koji vjeruju u jednakost koja im je prioritetna u sustavu vrijednosti. Također, lijevo orijentirane osobe vjeruju u pravednost ideje redistribucije mogućnosti i dobrobiti u korist svih ljudi (npr. dostupnost zdravstvenih usluga i mogućnost zapošljivosti za sve). Za razliku od njih, desno orijentirani pojedinci u većoj mjeri vrednuju tradiciju, „preživljavanje najjačih“, te ekonomske slobode. Oni tipično vjeruju da pojedinac mora sam „paziti“ na sebe. Na primjer, vjeruju da vladajuće strukture ne trebaju obraćati pažnju na to da li će drugi imati adekvatnu zdravstvenu zaštitu ili mogućnost obrazovanja. Drugim riječima, desnica više vjeruje u ekonomske slobode nauštrb vrednovanja jednakosti i jednakih mogućnosti. Stoga se može očekivati da će razina *entitlementa* biti viša kod pojedinaca koji su u većoj mjeri lijevo orijentirani.

1.6. *Entitlement* i neka socio-demografska obilježja

Dosadašnja istraživanja pokazala su da su stavovi vezani uz *entitlement* povezani s nekim socio-demografskim karakteristikama pojedinca. Pritom se najčešće navodi rod kao značajna determinanta i to na način da muškarci pokazuju značajno veću razinu *entitlementa* nego žene

(O'Brien i sur., 2012; Major, 1993). Autori logično objašnjavaju ovaj efekt prvenstveno društvenim normama, očekivanjima i ulogama koje se vežu uz rod, a pritom se osobito fokusiraju na neke aspekte *entitlementa* kao što su očekivanja vezana uz visinu plaće na tržištu rada. Međutim, isti efekti roda nađeni su i u drugim domenama *entitlementa*, kao što je npr. akademski *entitlement* (Ciani i sur., 2008) te se čini da bi moglo biti riječi o nekoj vrsti generalne determinante. Nadalje, neka istraživanja su pokazala da je socio-ekonomski status povezan s doživljajem *entitlementa*. Barr i sur. (2015) su provodili niz socijalnih eksperimenata u Ujedinjenom kraljevstvu i Južnoj Africi, te zaključili kako je razina *entitlementa* značajno veća kod pojedinaca višeg socio-ekonomskog statusa, a u kontekstu nagrađivanja za uspješno završeni posao. Slično je dobio i Lind (2014) koji navodi značajnu negativnu povezanost između subjektivne procjene socio-ekonomskog statusa i razine *entitlementa*. Nadalje, neka naša istraživanja su indirektno pokazala da bi slične osobne karakteristike mogle biti značajne determinante *entitlementa* i na hrvatskoj populaciji mladih. Na primjer, u istraživanju Franc i sur. (2002) utvrđeno je da su tradicionalne vrijednosti nešto važnije učenicama, polaznicima srednjih i stručnih škola i boljim učenicima, samoaktualizacijske vrijednosti važnije su učenicama, učenicima gimnazija, učenicima viših razreda i boljim učenicima, dok su utilitarne vrijednosti (teorijski najviše povezane s *entitlementom*) važnije učenicima, mlađima i onima koji imaju bolje materijalne prilike.

1.7. *Entitlement* - mjerenje

Kao konstrukt u empirijskim istraživanjima, *entitlement* se do sada najčešće mjerio različitim upitnicima koji su se odnosili na stavove, vrijednosti i uobičajena ponašanja u različitim situacijama (npr. na poslu, u školi, na studiju ili sl.) ili općenito. Način mjerenja i operacionalizacija konstrukta ovisili su uglavnom o polazišnoj perspektivi različitih istraživača te se može zaključiti kako ne postoji konsenzus oko najadekvatnije definicije i najprimjerenije mjere ovog konstrukta. Na primjer, Žemojtel-Piotrowska i sur., (2013) predlažu trodimenzionalni model psihološkog *entitlementa* (aktivni, pasivni i osvetnički), u koju svrhu su kreirali mjerni instrument (*Entitlement Questionnaire*) koji se sastoji od 36 čestica, a odgovara se na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 6 (u potpunosti se slažem). Primjer tvrdnje u tom upitniku je: „Svi imaju pravo da očekuju pomoć od države, kad im je ona potrebna“. Međutim, najveći broj tvrdnji u ovom upitniku ipak se odnosi na druge aspekte pojedinca koji su primarno psihološke, a ne sociološke prirode (npr. „Nikad ne zaboravljam nepravde koje su mi učinjene“). Nadalje, neke druge mjere uglavnom se odnose na specifične

tipove *entitlementa*. Na primjer, u posljednje vrijeme često se istražuje akademski *entitlement*, te su razvijeni upitnici dobrih metrijskih karakteristika (Greenberger i sur. 2008). Primjer čestice iz ovog upitnika: „Nastavnici mi često daju niže ocjene, nego li ih zaslužujem“. Postoje i kratki upitnici općeg *entitlementa* kao što je npr. *Psychological Entitlement Scale (PES)*, autora Campbell-a i sur. (2004) koji se sastoji od devet čestica, a procjenjuje se opći osjećaj *entitlementa* (primjer čestice: „Ja zaslužujem više stvari u svom životu“).

1.8. Istraživanja *entitlementa* i njegovih korelata na hrvatskoj populaciji

Iako do sada nisu zabilježena istraživanja na hrvatskoj populaciji koja su bila usmjerena specifično na koncept *entitlementa*, može se reći da ipak postoji velik broj studija koje se odnose na ispitivanje različitih obilježja mlade generacije te drugih konstrukata koji su potencijalni korelati *entitlementa*. Jedan od njih je materijalizam, za kojeg su druga istraživanja pokazala da je pozitivno koreliran s *entitlementom* (Žemojtel-Piotrowska i sur., 2013, Kasser, 2002). Tako npr. Peračković (2016) nalazi je materijalizam značajna odrednica iseljavanja mladih iz Hrvatske, odnosno da su loši ekonomski uvjeti i materijalističke vrijednosti mladih povezane sa tendencijom iseljavanja iz Hrvatske. Rezultati istog autora su pokazali kako Hrvati nisu visoko na stupnju materijalizma, te materijalizam više varira među pojedincima nego različitim statusnim skupinama. Peračković (2016) zaključuje kako nije ključna apsolutna ekonomska deprivacija (objektivni razlozi), već ona relativna i subjektivna gdje se pojedinci ne žele iseliti kako bi zadovoljili osnovne potrebe i preživjeli, već misle kako mogu bolje, žele bolje i to zaslužuju. Ilišin (2015) također navodi da su promjene u odnosu mladih prema politici i njihovoj trenutnoj političkoj (ne)participaciji, u velikoj mjeri povezane s rastom postmaterijalističkih vrijednosnih orijentacija i izgradnjom sve diferenciranih životnih stilova i identiteta. Ista autorica također dobiva da u razdoblju od 1999 do 2013 postoje značajne oscilacije u procjeni važnosti različitih ustavnih vrijednosti od strane mladih, te da je 2013-e vrijednost poštivanja ljudskih prava izbila na prvo mjesto, što sugerira da u najnovije doba, mladi u većoj mjeri drže da su ta prava ugrožena, ili bar da je njihovo poštivanje u opasnosti (Ilišin, 2015).

2. POLAZIŠTE I CILJ ISTRAŽIVANJA

Činjenica je da većina postojećih mjernih instrumenata koji se odnose na *entitlement* dolazi iz područja psihologije pa su stoga najviše i usmjereni na psihološku i individualnu razinu subjektivnog doživljaja i/ili stava povezanog uz ovaj konstrukt. U dostupnoj literaturi, nije nađen upitnik koji su do sada koristili sociolozi i koji obuhvaća širu domenu *entitlementa* s naglaskom na njegovu društvenu relevantnost. Stoga spomenute mjere nisu dovoljno primjerene za ovo istraživanje te je potrebno konstruirati novi mjerni instrument koji bi u znatno većoj mjeri obuhvatio širu sociološku dimenziju *entitlementa*. Također, u Hrvatskoj do sada *entitlement* uopće nije direktno istraživan (niti u sociologiji niti u drugim poljima društvenih znanosti) te nisu nađene studije iz ovog užeg tematskog područja, kao ni mjerni instrumenti (niti originalni, niti adaptacije postojećih). Dodatno, nema podataka o tome da li se hrvatska Generacija Y uklapa po svojim karakteristikama u tipologiju iste kada je riječ o istraživanjima te populacije u drugim „zapadnim“ zemljama.

Zbog svega navedenog, cilj ovog istraživanja je bio provjeriti u kolikoj mjeri razina *entitlementa* ovisi o socio-demografskim karakteristikama pojedinca, postoji li generacijski efekt, te može li se *entitlement* povezati s generalnim ideološkim orijentacijama kod građana u RH. Pritom je predložen novi mjerni instrument za mjerenje *entitlementa* u sociološkom kontekstu te su provjerene njegove osnovne metrijske karakteristike (pouzdanost, neki aspekti valjanosti, osjetljivost) na uzorku hrvatskih građana.

3. ISTRAŽIVAČKA PITANJA/ZADACI

1. Ispitati da li se razina *entitlementa* značajno razlikuje s obzirom na generacijsku pripadnost.
2. Ispitati je li razina *entitlementa* značajno povezana s generalnim ideološkim orijentacijama kod pojedinca.
3. Ispitati koje su od ispitivanih socio-demografskih osobina pojedinca potencijalne determinante razine *entitlementa*.

Hipoteze:

1. S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja (Strauss i Howe, 1991, Rourke, 2011, Brown, 1999, Twenge i Cambell, 2008), očekuje se da će razina *entitlementa* biti najviša kod Generacije Y u odnosu na Generaciju X i *Baby boomere*.
2. S obzirom da se ljevica povezuje uglavnom uz ideje socijalne jednakosti i redistributivne ekonomske politike, očekuje se da bi razina *entitlementa* mogla biti pozitivno povezana s lijevom ideološkom orijentacijom kod svih ispitivanih generacijskih grupa (Balaguer i sur. 2011, Proroković, 2016).
3. S obzirom na rezultate nekih dosadašnjih istraživanja, očekuje se da bi među ispitivanim socio-demografskim karakteristikama, značajni prediktori razine *entitlementa* mogli biti spol (O'Brien i sur., 2012; Major, 1993) i visina prihoda u kućanstvu (Barr i sur. 2015, Lind, 2014).

4. METODA

4.1. Opis uzorka

U ispitivanju je sudjelovalo 217 ispitanika, različitih socio-demografskih obilježja (spola, dobi, ekonomskog statusa i dr.) jer se za ovakvu vrstu istraživanja pretpostavilo da je primjerenije koristiti što heterogeniji uzorak. Nadalje, uzorak je bio djelomično prikladan jer je ovisio o dobrovoljnom odazivu na ispunjavanje upitnika i primjeni u dopuštenom okruženju. Obuhvaćene su tri generacijske grupe: Generacija Y, Generacija X i *Baby Boomeri*, prema kategorizaciji i kronološkim okvirima koje su predložili Strauss i Howe. Uzorak je sačinjavalo 127 žena i 90 muškaraca, a najveća skupina ispitanika pripada Generaciji Y (N=108), zatim Generaciji X (N=69), a najmanja generaciji *Baby boomer* (N=40). Međutim, generacijske grupe se uglavnom nisu razlikovale po relevantnim socio-demografskim obilježjima. Detaljniji opis uzorka i usporedbe generacijskih grupa s obzirom na osnovne socio-demografske karakteristike, prikazane su u Prilogu 9.1.

4.2. Mjerni instrumenti

1. *Entitlement* upitnik konstruiran za svrhu ovog istraživanja. U prvoj (primijenjenoj) verziji se sastojao od 24 čestice/tvrdnje/stava koje su se sadržajno odnosile na različite aspekte *entitlementa*. Zadatak ispitanika je bio da na skali procjene od 1 do 6 (od „u potpunosti se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“) procijeni u kojoj mjeri se slaže sa stavom opisanim predloženom tvrdnjom. Mogućnost davanja srednjeg (neutralnog)

odgovora je namjerno izostavljena, kako bi se ispitanici što manje konformirali pri procjeni.

2. *Upitnik socio-demografskih varijabli* konstruiran za potrebe ovog istraživanja. Obuhvatiti će se dob (na temelju ove informacije će se odrediti generacijska pripadnost), spol, razina obrazovanja, religioznost, financijski status, ali i druge varijable koje potencijalno mogu biti značajni korelati vrijednosnih orijentacija.
3. *Upitnik generalnih ideoloških orijentacija* (Proroković, 2016). Upitnik se sastoji od 21 bipolarne čestice koje se odnose na različite svjetonazorske stavove, odnosno, neka opća mišljenja pojedinca o društvu u kojem živi (unutar gospodarske, socijalne i individualne domene). Naglasak je na procjeni što općenitijih stavova pojedinca prema društvenoj pravednosti i ljudskoj prirodi. Zadatak ispitanika je da na skali od 6 stupnjeva procijeni s kojom se tvrdnjom u većoj mjeri slaže (lijevom ili desnom). Između dvije bipolarne tvrdnje, ispitanik se treba odlučiti za jednu (3 podstupnja odgovora). Upitnik je pokazao jednofaktorsku strukturu, a ukupan rezultat se interpretira kao generalno lijeva ideološka orijentacija (GLIO). Dosadašnje studije su pokazale da pouzdanost jednodimenzionalne GLIO mjere iznosi 0,78 što se može smatrati zadovoljavajućom mjernom osobinom, osobito kad je riječ o korištenju ovog mjernog instrumenta u istraživačke svrhe (Proroković, 2016).

Svi korišteni mjerni instrumenti, u originalnoj formi u kojoj su primijenjeni, prikazani su u Prilogu 9.3.

4.3. Postupak

Upitnici su primijenjeni u formi *papir-olovka*, a popunjavanje je bilo isključivo na dobrovoljnoj osnovi te anonimno. Primjena je bila kombinirana (individualnog ili grupnog tipa) i to na različitim prikladnim mjestima s ciljem obuhvaćanja što većeg broja ispitanika različitih dobnih kategorija (srednje škole, fakulteti i odjeli, auto-škole, radna mjesta, mjesta provođenja slobodnog vremena i sl.). Upitnike je dijelio i prikupljao sam istraživač i njegovi suradnici – kolege studenti, a prosječno trajanje ispunjavanja upitnika je bilo oko 15 minuta. Podaci su se prikupili u periodu od oko dva mjeseca (ožujak i travanj, 2018). Opća uputa je glasila „U upitnicima pred Vama, nalazi se niz različitih pitanja koja se odnose na neka Vaša obilježja i stavove prema društvu u kojem živite. Molimo Vas da budete iskreni pri odgovaranju kako bi ste pomogli da dobiveni rezultati budu što valjaniji. Ispunjavanje je u potpunosti anonimno i rezultati će biti korišteni isključivo u istraživačke svrhe“. Posebne

upute sa smjernicama za pravilno ispunjavanje date su i prije svakog zasebnog upitnika (Prilog 9.3.).

4.4. Analiza podataka

Analiza podataka uključivala je različite kvantitativne statističke postupke (deskriptivne, inferencijalne, korelacijske i multivarijatne), a s ciljem odgovora na postavljene istraživačke probleme. Prikupljeni podaci obrađeni su standardnim i licenciranim računalnim programom STATISTICA.

5. REZULTATI I RASPRAVA

5.1. Faktorska struktura i pouzdanost *Entitlement* upitnika

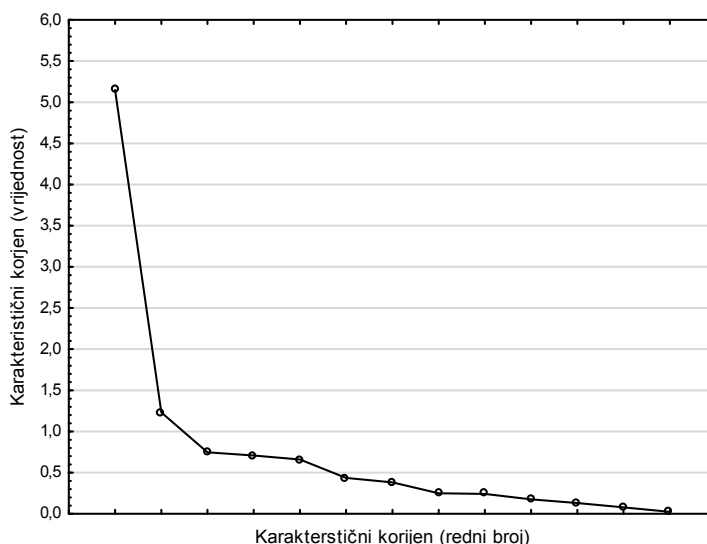
Početa forma upitnika se sastojala od 24 čestice, a kako je riječ o novokonstruiranom mjernom instrumentu, u prvom koraku pokušalo se odgovoriti na pitanje o dimenzionalnosti primijenjenog upitnika. Radi jasnije slike *entitlement* konstrukta, a prije analize dimenzionalnosti, u Tablici 5.1. su prikazani osnovni deskriptivni parametri (aritmetičke sredina i standardna devijacija) za sve čestice primijenjenog upitnika.

Tablica 5.1. Osnovni deskriptivni parametri za sve čestice *Entitlement* upitnika

Čestice	M	s
1. Država je ta koja ima obvezu osigurati pristojan život za svakog građanina.	4,9	1,11
2. Dobar roditelj treba materijalno zbrinuti svoju djecu sve dok se ona potpuno financijski ne osamostale.	4,6	1,11
3. U slučaju rata, svatko se treba boriti za svoj narod i ideale, a ne odlaziti u druge zemlje gdje je situacija povoljnija.	3,7	1,67
4. Pametnije je ne raditi ništa, nego prihvatiti posao znatno ispod razine vlastitih sposobnosti i obrazovanja.	2,0	1,19
5. Osobe s ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama trebaju dobiti maksimalnu institucionalnu pomoć.	5,5	0,82
6. Da se mene pita, niti jedna društvena skupina ne bi imala posebne privilegije u državi.	4,2	1,63
7. Ljudi općenito trebaju uvijek tražiti ono što zaslužuju i na tome inzistirati.	4,7	1,13
8. Svatko ima pravo tražiti pomoć od države kad se nađe u životnim problemima.	4,6	1,22
9. Prosječna plaća bi trebala biti dovoljno velika da pokriva troškove stanovanja, troškove automobila, televizije, interneta, mobitela, odijevanja i prehrane.	5,2	1,18
10. Posjedovanje mobitela i osobnog računala nije luksuz već nužna potreba.	5,0	1,17
11. Besplatno skidanje filmova, serija i glazbe preko <i>torrenta</i> nije u načelu krađa, jer umjetnost/zabava treba biti dostupna svakome tko to želi.	4,0	1,64
12. Fizički zdrava osoba ne treba tražiti nikakvu pomoć od države, već se sama treba potruditi da si osigura pristojnu egzistenciju.	4,4	1,40
13. Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla.	5,2	1,08
14. Svijet je dovoljno tehnološki i ekonomski napredovao da bi svim ljudima trebao biti omogućen minimalni mjesečni dohodak.	5,0	1,35
15. Dužnost je države da svakom građaninu osigura da nije gladan i da ima „krov nad glavom“.	4,7	1,30
16. Voda je zemljin resurs na koji svi ljudi imaju jednako pravo i trebala bi stoga biti besplatna za korištenje.	5,0	1,30
17. Kako bi stekao radne navike i odgovornost, svaki mladić/djevojka treba početi sezonski raditi već krajem srednje škole.	4,7	1,37
18. Država treba omogućiti svakom pojedincu visoko obrazovanje uz minimalne troškove, ako on to želi.	5,0	1,21
19. Da mogu, ukinuo/la bih nasljeđivanje bilo kakvih materijalnih dobara, jer se svaka osoba mora sama potruditi da stekne nešto u svom životu, a ne da joj to omogućava netko drugi.	2,2	1,29
20. Ako netko završi odgovarajuće obrazovanje, država se treba pobrinuti da	4,5	1,34

nađe i odgovarajuće radno mjesto.		
21. Svatko ima pravo govoriti javno što god hoće, bez obzira na to hoće li se zbog toga netko naći uvrijeđen.	3,7	1,64
22. Svatko ima pravo na najbolju moguću zdravstvenu uslugu i to potpuno besplatno.	4,8	1,15
23. Čovjek prvenstveno treba na gledati sebe, a tek onda na druge.	3,5	1,53
24. Ne zaslužuju svi ljudi biti jednako voljeni	2,7	1,76

Teorijski se moglo pretpostaviti da je riječ o jednodimenzionalnom konstruktju jer je naglasak stavljen na očekivanja pojedinca od šire društvene zajednice (u najvećoj mjeri od države). Stoga je primijenjen model eksploratorne faktorske analize na zajedničke faktore (metoda glavnih osi, procjena komunaliteta R^2). Pritom je uzeto više različitih kriterija za donošenje odluke o zadržavanju relevantnih značajnih faktora: Paralelna analiza, Guttman-Kaiserov kriterij, Cattellov *scree test* i interpretabilnost faktora¹.

Slika 5.1. Dobiveni karakteristični korijeni (analiza glavnih osi) na ispitivanom uzorku (N=217, k=24)

¹ Paralelna analiza - karakteristični korijeni stvarnih podataka uspoređuju se s korespondentnim korijenima slučajnih podataka, a zadržava se onoliko broj dimenzija koliko ima karakterističnih korijena stvarnih podataka koji su veći od svojih slučajnih parova.

Guttman-Kaiserov kriterij - zadržavaju se faktori čiji je karakteristični korijen veći od 1

Cattellov *scree test* - zadržavaju se faktori s dominantnom vrijednostima karakterističnih korijena (identificiranje posljednjeg osjetnog pada u vrijednostima karakterističnih korijena, tj. „točka prijeloma” nakon koje doprinos slijedećih faktora postaje relativno mali)

Paralelna analiza ukazala je na zadržavanje jednog faktora (Tablica 5.2.), kao i Cattellov *scree test* (Slika 5.1.).

Tablica 5.2. Rezultati paralelne analize (24 varijable, 217 ispitanika, 100 iteracija, *Monte Carlo PCA*)

K. korijen	Slučajni k. korijen	Sd
1	1,66	0,059
2	1,55	0,047
3	1,46	0,039
4	1,39	0,030
5	1,33	0,027
6	1,27	0,027
7	1,22	0,026
8	1,17	0,026
9	1,12	0,030
10	1,07	0,024

Prema Guttman-Kaiserovom kriteriju moguće je zadržati dva faktora, a kriterij interpretabilnosti ukazuje na zadržavanje samo jednog faktora. U Prilogu 9.2. prikazana je faktorska struktura upitnika kad se zadrže dva faktora (prema Guttman-Kaiserovom kriteriju). Može se primijetiti da drugi faktor objašnjava vrlo mali postotak ukupne varijance, a neke čestice dijele zasićenja na oba faktora. Također, dugi faktor nije sadržajno jasan i nije ga moguće adekvatno interpretirati. Usprkos popularnosti Guttman-Kaiserovog kriterija, pokazalo se da je on vrlo neprecizan te da u uvjetima nižih faktorskih saturacija, gotovo uvijek precjenjuje broj dimenzija za 3 i više (Subotić, 2013), te se u novije vrijeme sugerira korištenje paralelne analize kao do sada najbolje metode za procjenu dimenzionalnosti mjernih instrumenata. Stoga je u konačnici odlučeno da se zadrži samo jedan, pouzdan i interpretabilan faktor koji značajno saturira većinu čestica. Pritom je zadržano 15 čestica koje imaju značajna faktorska zasićenja i značajne korelacije s ukupnim rezultatom na upitniku ($>0,3$). Jednim izlučenim faktorom je objašnjeno 33% ukupne varijance *entitlementa*, što se može smatrati dosta zadovoljavajućim rezultatom, ali ostavlja i mogućnost da se upitnik sadržajno unaprijedi u budućim istraživanjima (Tablica 5.3.).

Tablica 5.3. Rezultati eksploratorne faktorske analize *Entitlement* upitnika (N=217, k=15)

	F1	r _{it}	M	s
1. Država je ta koja ima obvezu osigurati pristojan život za svakog građanina.	0,640	0,584	4,91	1,11
2. Dobar roditelj treba materijalno zbrinuti svoju djecu sve dok se ona potpuno financijski ne osamostale.	0,410	0,366	4,60	1,11
3. Osobe s ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama trebaju dobiti maksimalnu institucionalnu pomoć.	0,588	0,539	5,45	0,82
4. Ljudi općenito trebaju uvijek tražiti ono što zaslužuju i na tome inzistirati.	0,508	0,484	4,74	1,13
5. Svatko ima pravo tražiti pomoć od države kad se nađe u životnim problemima.	0,603	0,548	4,60	1,22
6. Prosječna plaća bi trebala biti dovoljno velika da pokriva troškove stanovanja, troškove automobila, televizije, interneta, mobitela, odijevanja i prehrane.	0,550	0,508	5,19	1,18
7. Posjedovanje mobitela i osobnog računala nije luksuz već nužna potreba.	0,372	0,338	4,99	1,17
8. Besplatno skidanje filmova, serija i glazbe preko <i>torrenta</i> nije u načelu krađa, jer umjetnost/zabava treba biti dostupna svakome tko to želi.	0,321	0,301	4,03	1,64
9. Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla.	0,740	0,685	5,24	1,08
10. Svijet je dovoljno tehnološki i ekonomski napredovao da bi svim ljudima trebao biti omogućen minimalni mjesečni dohodak.	0,666	0,596	5,02	1,35
11. Dužnost je države da svakom građaninu osigura da nije gladan i da ima „krov nad glavom“.	0,757	0,686	4,67	1,30
12. Voda je zemljin resurs na koji svi ljudi imaju jednako pravo i trebala bi stoga biti besplatna za korištenje.	0,428	0,387	5,03	1,30
13. Država treba omogućiti svakom pojedincu visoko obrazovanje uz minimalne troškove, ako on to želi.	0,689	0,645	5,02	1,21
14. Ako netko završi odgovarajuće obrazovanje, država se treba pobrinuti da nađe i odgovarajuće radno mjesto.	0,556	0,518	4,52	1,34
15. Svatko ima pravo na najbolju moguću zdravstvenu uslugu i to potpuno besplatno.	0,499	0,475	4,78	1,15
Karakteristični korijen		4,87		
Proporcija objašnjene varijance		0,33		
Pouzdanost (<i>Cronbach alpha</i>)		0,86		

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ove jednodimenzionalne mjere iznosi 0,86 što se može dosta visokom pouzdanošću, te zajedno s prikazanom faktorskom strukturom opravdava teorijske postavke da je riječ o jednodimenzionalnom konstrukt *entitlementa*.

Vodeći računa o metrijskim osobinama ovog mjernog instrumenta, konačni rezultat (mjera ukupnog *entitlementa*) je formiran kao zbroj procjena na svim česticama koje su značajno saturirane izlučenim faktorom.

Čestice koje pokazuju najviše zasićenje faktorom, te ih se može smatrati i najboljim reprezentantima ukupnog rezultata (mjere *entitlementa*) su: „Dužnost je države da svakom građaninu osigura da nije gladan i da ima krov nad glavom“, „Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla“ i „Država treba omogućiti svakom pojedincu visoko obrazovanje uz minimalne troškove, ako on to želi“.

Kada je riječ o česticama na kojima su dobivene najviše aritmetičke sredine procjene onda treba izdvojiti: „Osobe s ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama trebaju dobiti maksimalnu institucionalnu pomoć“, zatim „Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla“ i „Prosječna plaća bi trebala biti dovoljno velika da pokriva troškove stanovanja, troškove automobila, televizije, interneta, mobitela, odijevanja i prehrane“ (prosječna vrijednost veća od 5 na skali od 1 do 6 stupnjeva).

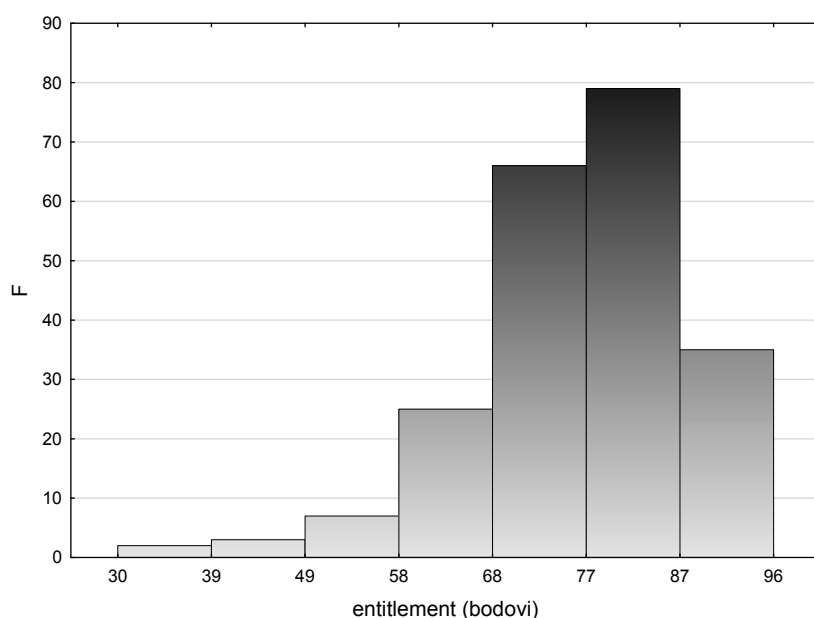
Interesantno je posebno se osvrnuti se na česticu „Ako netko završi odgovarajuće obrazovanje, država se treba pobrinuti da nađe i odgovarajuće radno mjesto“ kod koje je također prosječna procjena dosta visoka ($M=4,52$). Koliko je ovaj stav nerealan i kontraproduktivan u kapitalističkom svijetu, nije potrebno posebno objašnjavati, ali svakako govori o ozbiljnim adaptivnim problemima Generacije Y i očigledno slabo uspješne (vrijednosne) tranzicije društva iz socijalizma u kapitalizam.

Dodatno, treba spomenuti i činjenicu da u upitniku (radi slabih metrijskih obilježja) nije zadržana niti jedna čestica koja je imala suprotan smjer, kao npr. „Fizički zdrava osoba ne treba tražiti nikakvu pomoć od države, već se sama treba potruditi da si osigura pristojnu egzistenciju“ ($M=4,4$) ili „Kako bi stekao radne navike i odgovornost, svaki mladić/djevojka treba početi sezonski raditi već krajem srednje škole“ ($M=4,7$). Neke od ovih čestica su čak imale pozitivne korelacije (iako relativno niske) s česticama suprotnog smjera. Ovakvi rezultati ukazuju na mogućnost da *entitlement* možda ipak nije isključivo jednodimenzionalan konstrukt, jer značajan dio ispitanika daje kontradiktorne procjene, odnosno u velikoj mjeri se slaže sa stavovima koji su sadržajno oprečni. Dobre metrijske karakteristike nisu pokazale niti čestice koje se više odnose na opći subjektivni doživljaj *entitlementa* kao npr. „Čovjek prvenstveno treba na gledati sebe, a tek onda na druge“ ili „Ne zaslužuju svi ljudi biti jednako voljeni“, koje bi više pripadale domeni psihološkog *entitlementa* (egoizma, narcizma).

U zaključku se može reći kako konačna verzija *entitlement* upitnika sadrži upravo čestice koje se odnose na do procjenu očekivanja pojedinca primarno od šire društvene zajednice/države, ali ipak sadržajno znatno šire od koncepta distributivne pravde. Stoga se čini opravdanim interpretirati ukupni rezultat baš kao mjeru neke vrste sociološkog *entitlementa*.

5.2. Osjetljivost mjere *entitlementa* i osnovni deskriptivni parametri

Kada je riječ o česticama upitnika koje su se zadržale u konačnoj varijanti, treba naglasiti da su sve prosječne procjene bile veće od 4, dok bi teorijski prosjek idealne normalne distribucije bio 3. Stoga ne čudi što je distribucija ukupnog rezultata na upitniku negativno asimetrična (Slika 5.2.), odnosno pomaknuta prema višim vrijednostima. Razlog se može potražiti u uzorku (u kojem je u najvećoj mjeri zastupljena generacija Y), ali je moguće riječ i o karakteristikama mjernog instrumenta (s obzirom na sadržaj čestica) ili samog *entitlementa* kao konstrukta kojeg se pokušalo mjeriti.

Slika 5.2. Distribucija rezultata na jednodimenzionalnoj mjeri *entitlementa*

Tablica 5.4. Osnovni deskriptivni parametri mjere *entitlementa*

	ENT
N	217
M	76,50
s	10,86
Raspon	30-96
Asimetričnost	-1,156 (0,16)
Spljoštenost	2,39 (0,33)
Kolmogorov-Smirnov d	0,098 (p<0,05)

Bez obzira što distribucija značajno odstupa od normalne, deskriptivni parametri mjere *entitlementa* ukazuju na dosta dobru osjetljivost mjernog instrumenta (Tablica 5.4.), odnosno dobru mogućnost razlikovanja pojedinaca s obzirom na ostvarene bodove. Uzevši dodatno u obzir visoku pouzdanost i faktorsku valjanost, može se zaključiti kako je riječ o instrumentu koji može poslužiti za vrlo dobru procjenu *entitlementa*, osobito u istraživačke svrhe.

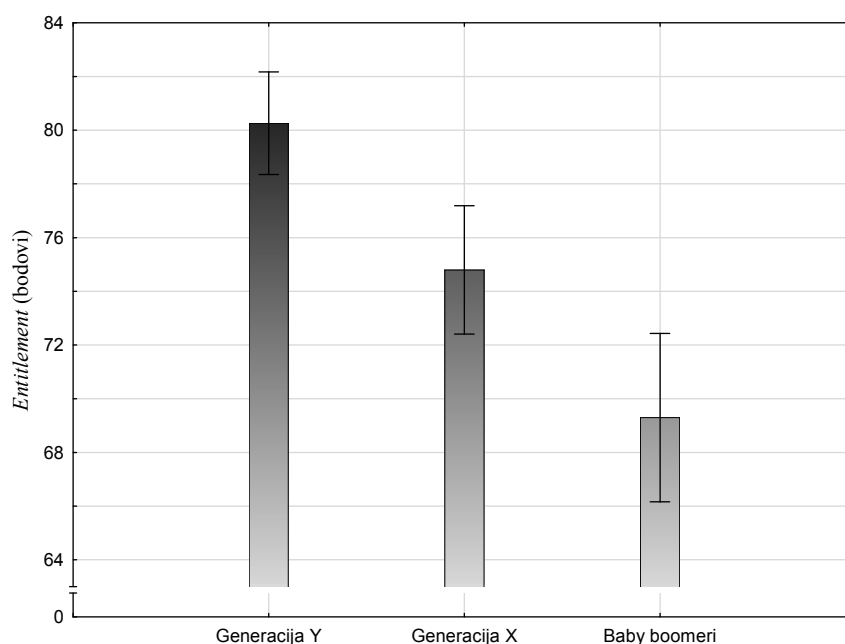
5.3. Generacijske razlike

Kako bi se utvrdile potencijalne razlike u razini *entitlementa* s obzirom na pripadnost generaciji (prvi istraživački problem), izračunata je jednosmjerna ANOVA (Tablica 5.5.).

Tablica 5.5. Rezultati jednosmjerne ANOV-e razine *entitlementa* s obzirom na generacijsku pripadnost

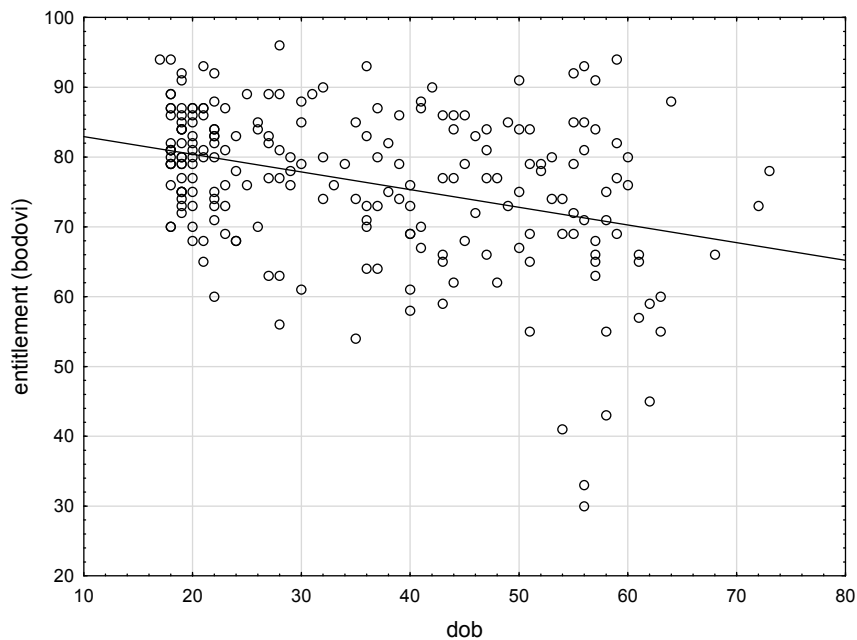
<i>Izvor varijabiliteta</i>	df	F	p(F)	parcijalni η^2
Generacija	2/214	18,76	0,000000	0,149203

Rezultati analize varijance su pokazali da postoji statistički značajna razlika u razini *entitlementa* s obzirom na generacijsku pripadnost i to u očekivanom smjeru. Najvišu razinu pokazuje Generacija Y, zatim Generacija X, a najnižu *Baby boomeri* (Slika 5.3.). Ovaj efekt je statistički vrlo snažan (parcijalni $\eta^2 = 0,149203$).

Slika 5.3. Generacijske razlike u razini *entitlementa*

Radi jasnije interpretacije u daljnjoj analizi prikazan je i korelacijski dijagram između razine *entitlementa* i dobi ispitanika (Slika 5.4.). Može se primijetiti kako razina *entitlementa* pada u funkciji dobi, ali nije jasno da li se isto može zaključiti kad se uzmu u obzir pojedine generacijske grupe (poduzorci). Naime, s metodološke točke gledišta, transferzalni pristup istraživanjima ovog tipa nije najsretnije rješenje, jer u funkciji dobi općenito dolazi do promjena u mnogim aspektima stavova i vrijednosti, pa istraživač ne može biti siguran u postojanje generacijskog efekta, ako uoči značajne dobne promjene u ispitivanim zavisnim varijablama.

Slika 5.4. Korelacijski dijagram između dobi ispitanika i razine *entitlementa*

Stoga su izračunati i koeficijenti korelacije između dobi i razine *entitlementa* posebno za pojedine generacijske grupe, te posebno za cijeli uzorak (Tablica 5.6.). Pokazalo se da je ova korelacija značajna samo na cijelom uzorku, dok unutar pojedinih generacijskih grupa nije. Bez obzira na činjenicu da povećanje broja ispitanika, povećava i ukupni varijabilitet rezultata, a time indirektno statistički utječe i na visinu korelacijskog koeficijenta, ipak se može zaključiti kako dobiveni rezultati idu u prilog postojanju baš generacijskog efekta

entitlementa, a ne hipotezi da bi se *entitlement* općenito mogao mijenjati u funkciji dobi kod većine u istom smjeru (efekt dobi).

Tablica 5.6. Pearsonovi koeficijenti korelacije između razine *entitlementa* i dobi ispitanika

	r	p(r)
Generacija Y	-0,036	>0,05
Generacija X	0,08	>0,05
<i>Baby boom</i>	-0,004	>0,05
Cijeli uzorak	-0,356	<0,01

5.4. Povezanost *entitlementa* i generalne ideološke orijentacije

Drugi istraživački problem odnosio se na provjeru eventualne povezanosti razine *entitlementa* i generalno lijeve ideološke orijentacije. Stoga su izračunati koeficijenti korelacije između ove dvije varijable na cijelom uzorku, ali i na poduzorcima pojedinih generacija (Tablica 5.7.).

Tablica 5.7. Pearsonovi koeficijenti korelacije između razine *entitlementa* i generalno lijeve ideološke orijentacije

	r	p(r)
Generacija Y	0,215	<0,05
Generacija X	0,313	<0,01
<i>Baby boom</i>	0,521	<0,01
Cijeli uzorak	0,315	<0,01

U skladu s teorijskim očekivanjima, pokazalo se da je razina *entitlementa* pozitivno i značajno povezana s lijevom ideološkom orijentacijom, kako na ukupnom uzorku, tako i na svim poduzorcima. Dakle, viša razina *entitlementa* u relaciji je i sa višom razinom lijeve ideološke orijentacije. Dodatno, treba naglasiti kako je ova relacija najslabija upravo na Generaciji Y (unatoč najvećem broju ispitanika), a naj snažnija na *Baby boom* generaciji (vrlo visoki $r=0,521$). Pritom je važno naglasiti da za razliku od *entitlementa*, nisu nađene značajne generacijske razlike u generalnoj ideološkoj orijentaciji ($F_{(2,214)}=0,529$; $p>0,05$).

Dobiveni rezultati idu u prilog g konvergentnoj valjanosti *Entitlement* upitnika, jer su potvrđene teorijske veze ovog konstrukta s drugim konstruktom (u ovom slučaju lijevom ideološkom orijentacijom).

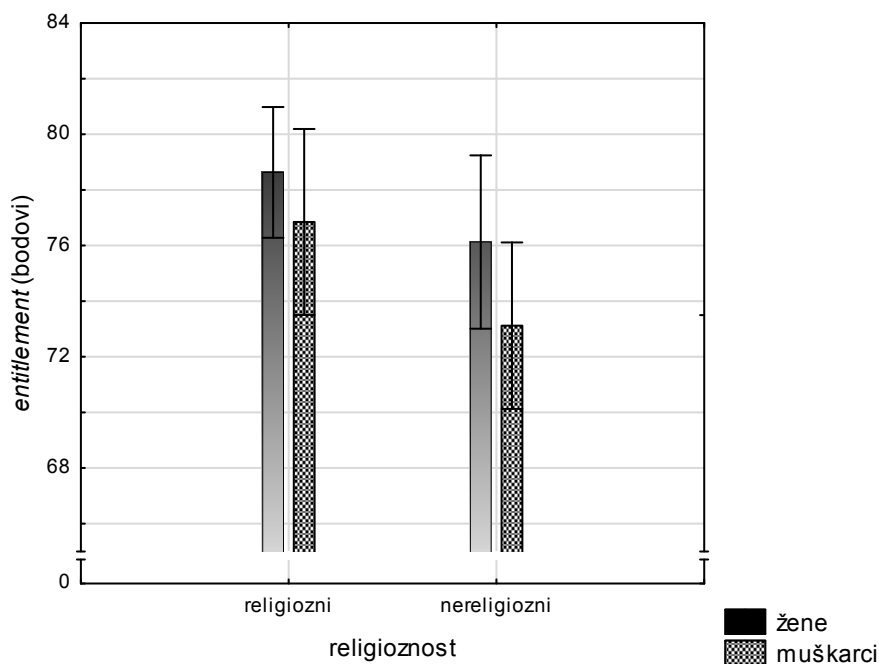
5.5. Socio-demografska obilježja i *entitlement*

Treći istraživački problem odnosio se na pokušaj traženja značajnih determinanti razine *entitlementa* među ispitivanim socio-demografskim obilježjima. Pritom treba istaknuti da je na Generaciji Y zastupljen nešto manji broj socio-demografskih obilježja, dok ih je na Generaciji X i *Baby boomerima* logično više (stručna sprema, broj djece, bračni status, zaposlenost). Za određivanje potencijalno značajnih determinanti/prediktora *entitlementa*, korištene su jednosmjerne ANOVE, a ne regresijske analize, stoga što je većina ispitivanih socio-demografskih obilježja izražena kategorijalno (na nominalnoj mjernoj skali) i često bez jednoznačnog smjera, čime nisu zadovoljeni uvjeti za računanje multiplih regresijskih analiza.

Tablica 5.8. Rezultati jednosmjernih analiza varijance ukupne mjere *entitlementa* s obzirom na različite socio-demografske varijable (cijeli uzorak)

<i>varijable</i>	df	F	p(F)
Spol	1/215	3,93	0,048666
Stručna sprema majke	4/212	1,876	0,115775
Stručna sprema oca	5/211	1,617	0,156684
Religioznost	1/215	5,61	0,018727
Prihodi u kućanstvu	5/211	0,324	0,898276
Mjesto stanovanja	3/213	1,953	0,122075

Značajnim determinantama razine *entitlementa* na cijelom uzorku su se pokazali spol i religioznost (Tablica 5.8.). Radi jasnije interpretacije, grafički je prikazan odnos između ove dvije determinante i ukupnog rezultata na *Entitlement* upitniku (Slika 5.5.).

Slika 5.5. Razina *entitlementa* s obzirom na spol i religioznost

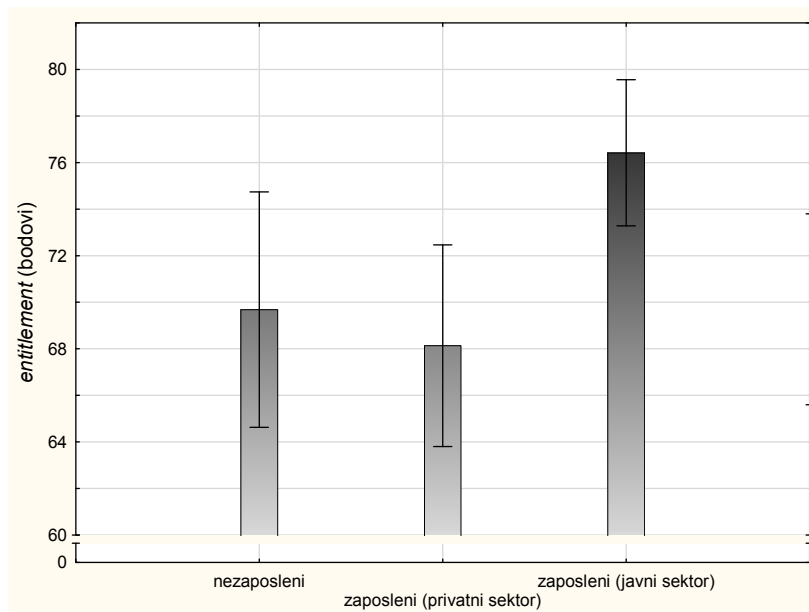
Rezultati su pokazali da muškarci općenito pokazuju nižu razinu *entitlementa* (osim u Generaciji Y kod koje ova razlika nije značajna), te također, da religiozni ispitanici pokazuju višu razinu *entitlementa* (što se odnosi na oba spola).

U sljedećem koraku, izračunate su jednosmjerne analize varijance razine *entitlementa* samo na starijim generacijama (Generacija X i *Baby boomeri*) s obzirom na druge ispitivane socio-demografske varijable koje logično ne mogu biti diskriminativne za Generaciju Y (Tablica 5.9.).

Tablica 5.9. Rezultati jednosmjernih analiza varijance ukupne mjere *entitlementa* s obzirom na neke specifične socio-demografske varijable (Generacija X i *Baby boomeri*)

<i>varijable</i>	df	F	p(F)
Stručna sprema	5/103	1,3483	0,250113
Zaposlenost	2/106	5,646	0,004677
Bračni status	3/105	0,318	0,728236
Broj djece	3/105	1,748	0,161659

Rezultati su pokazali da je na starijim generacijama značajna determinanta razine *entitlementa* još i zaposlenost, odnosno tip tvrtke u kojoj pojedinac radi. Smjer razlika prikazan je na Slici 5.6.

Slika 5.6. Razina *entitlementa* s obzirom na zaposlenost ispitanika i tip tvrtke u kojoj rade

Dakle, u ovom istraživanju dobiven je još jedan vrlo interesantan podatak, a to je da ispitanici zaposleni u javnom sektoru pokazuju značajno višu razinu *entitlementa* u odnosu na nezaposlene i zaposlene u privatnom sektoru.

6. ZAVRŠNA RASPRAVA

U skladu s ciljevima ovog istraživanja, u prvom koraku su provjerene osnovne metrijske karakteristike novokonstruiranog mjernog instrumenta za procjenu razine *entitlementa*, kao i njegova dimenzionalnost. Nakon provedenih primjerenih kvantitativnih analiza, pokazalo se da se pročišćena verzija predloženog upitnika može smatrati jednodimenzionalnom mjerom konstrukta koji je interpretiran kao sociološki *entitlement*. Pritom se pokazalo da ova mjera ima zadovoljavajuću (i relativno visku) pouzdanost tipa unutarnje konzistencije, osjetljivost i neke aspekte valjanosti (faktorsku i konvergentnu). Stoga je bilo posve opravdano i argumentirano u daljnjim analizama pokušati dati odgovore na postavljena istraživačka pitanja.

Prvo i glavno istraživačko pitanje odnosilo se na ispitivanje potencijalnih razlika u razini *entitlementa* s obzirom na generacijsku pripadnost. U skladu s teorijskim očekivanjima, rezultati su pokazali da najvišu razinu *entitlementa* pokazuje Generacija Y, zatim Generacija X, a najnižu *Baby boomeri*, te da je ovaj efekt statistički vrlo snažan. U prilog tezi da je riječ o specifičnom generacijskom efektu, a ne eventualno stavovima koji se razvojno mijenjaju u funkciji dobi, govore i dobiveni koeficijenti korelacije između kronološke dobi i razine *entitlementa*, a koji su značajni jedino na cjelokupnom uzorku, ali ne i na pojedinim generacijskim podskupinama. Dobiveni rezultati idu u prilog mnogim dosadašnjim istraživanjima (prvenstveno na populacijama zapadne Evrope i Amerike), na osnovi kojih se za Generaciju Y i uvriježio naziv *Entitlement* generacija (Strauss i Howe 1991; Brown, 1999; Rourke, 2011; Kelly & McGowen, 2011; Arnett, 2004). Dakle, bez obzira na specifičnosti hrvatskog kulturnog, ideološkog i povijesnog konteksta, i hrvatska Generacija Y pokazuje najvišu razinu sociološkog *entitlementa* baš kao i njihovi suvremenici iz razvijenih zapadnih zemalja koji su odrastali u značajno drugačijem društvenom okruženju. Dobiveni rezultati impliciraju da neki čimbenici na makro društvenoj (globalnoj) razini mogu imati (i imaju) vrlo snažne efekte na izgradnju vrijednosnog sustava pojedinca i to bez obzira na njihovo uže kulturno, političko ili obiteljsko naslijeđe. *Entitlement* je, naravno, samo jedan manji segment u cjelokupnom vrijednosnom sustavu pojedinca, a posljedično i šire zajednice. Pritom se prvenstveno misli na nove tehnologije koje su omogućile brzu dostupnost informacija i globalnu komunikaciju između i unutar generacija koje dolaze iz različitih društvenih i ekonomskih okruženja (internet, televizija, društvene mreže i sl.). Budući da nema nikakvog opravdanog argumenta zbog kojeg bi se razina *entitlementa* kao osobina pojedinca mogla pripisati nekim biološkim odrednicama, posve je jasno da je riječ o konstrukt koji je

isključivo određen društvenim okruženjem, a reflektira se očekivano i generacijski. Može se pretpostaviti kako je ovaj globalni utjecaj nekoć bio znatno manji (zbog već spomenutih razloga), te su generacijska obilježja bila više determinirana specifičnijim faktorima uže društvene i kulturne zajednice, dok je danas, evidentno, globalizacija sveprisutna i sverazinska. Naravno, pod pojmom „globalizacija“ misli se na monopol „zapadne“ civilizacije i njezin utjecaj na sve pore društva i razvoj pojedinca (kulturni, umjetnički i ekonomski dominion). U tom kontekstu se podrazumijeva da se mladi u RH radije uspoređuju sa svojim vršnjacima na „zapadu“ čiji su „identitet“ u većoj mjeri i preuzeli/asimilirali. Ipak, valja naglasiti da je Generacija Y potomak Generacije X i *Baby boomera* kod kojih je utjecaj „zapadnjačke“ kulture također bio snažno prisutan bez obzira na njihovo odrastanje u socijalističkom okruženju. Kao što navodi Rourke (2011), roditelji su rado prihvaćali različite poslove u nakani da osiguraju obiteljima što bolji život, a odgojili su djecu koja se znatno kasnije osamostaljuju te znatno kasnije prihvaćaju odgovornost za one koji dolaze poslije njih. Ovdje se možda može osvrnuti i na tezu da su osamdesete bile zlatno doba kapitalizma (na zapadu), ali i socijalizma (na našem području) te da je životni standard bio relativno visok (čak i danas uz sve ekonomske probleme, Hrvatska je u 10% najbogatijih zemalja na svijetu). Logično je dakle, da su očekivanja Generacije Y u smislu kvalitete života (materijalistički aspekt) u najmanju ruku viša nego li su je imale prethodne generacije. U skladu s tim su i rezultati istraživanja koja je provodila Ilišin (2015), a koja zaključuje da je kod mladih u RH primjetan rast postmaterijalističkih vrijednosnih orijentacija i Peračkovića (2016) koji zaključuje da se mladi ne žele iseliti kako bi zadovoljili osnovne potrebe i preživjeli, već misle kako mogu bolje, žele bolje i to zaslužuju. Dakle, iako nije sporno da Generacija Y pokazuje znatno višu razinu *entitlementa* u odnosu na prethodne generacije, ostat će i dalje otvoreno pitanje zašto je tome tako, koji su sociološki čimbenici više utjecali na formiranje njihovih vrijednosnih orijentacija i ono najzanimljivije pitanje; u relativno bliskoj budućnosti, hoće li globalna ekonomija moći zadovoljiti sva očekivanja Generacije Y, jesu li ta očekivanja na današnjem stupnju razvoja realna ili nisu, te kakvo će društvo iza sebe oni ostaviti? Također, postoji jasna disproporcija između općih vrijednosti koje promovira kapitalizam kao društveno-ekonomska platforma (samostalnost, inicijativnost, konkurentnost, trud i sl.) i vrijednosti kroz koje je operacionaliziran sam konstrukt *entitlementa* (inicijalno osiguranje različitih materijalnih i nematerijalnih dobiti od strane društvene zajednice), te se postavlja pitanje potencijalnog konflikta i mogućeg eskaliranja socijalnih problema proizašlih iz ove disproporcije.

Drugi istraživački problem odnosio se na pitanje je li razina *entitlementa* značajno povezana s generalnim ideološkim orijentacijama kod pojedinca. Teorijska pretpostavka bila je da bi viši *entitlement* mogao biti povezan s višom razinom lijeve ideološke orijentacije jer općenito, desnica u odnosu na ljevicu više vjeruje u ekonomske slobode nauštrb vrednovanja jednakosti, jednakih mogućnosti i dobrobiti za sve ljude (Proroković, 2016). Rezultati ovog istraživanja potvrdili su teorijske postavke, odnosno, dobivena je pozitivna i statistički značajna povezanost između razine *entitlementa* i razine opće lijeve ideološke orijentacije (GLIO). Pritom valja naglasiti da je ova korelacija dobivena i na svim generacijskim podgrupama, a najviša povezanost između ova dva konstrukta zabilježena je na *Baby boom* generaciji (najslabija, ali značajna na Generaciji Y). Također, treba istaknuti da nisu nađene značajne razlike u ideološkoj orijentaciji među različitim generacijskim grupama. Upravo se ovaj rezultat može izdvojiti kao posebno zanimljiv u kontekstu istraživanja *entitlement* konstrukta. Očigledno je da je kod starijih generacija sociološki *entitlement* zapravo dio same generalne ideološke orijentacije (koja je jasnija, homogenija i dugotrajnija), dok se kod mlađih generacija *entitlement* sve više izdvaja kao karakteristika koja nije nužno dio opće ideološke orijentacije, već je specifična osobina sama po sebi. Dakle, koncept distributivne pravde i ideje socijalne jednakosti za sve, čini se da su znatno bliže starijim generacijama (svojevrni idealizam), nego Generaciji Y, dok se visoki *entitlement* češće sreće i kod lijevo i desno orijentiranih pojedinaca na mlađim generacijama (svojevrni egocentrizam). Dobiveni rezultati idu u prilog tezi da je i sociološki *entitlement* kao konstrukt možda ipak višedimenzionalan (Žemojtel-Piotrowska i sur., 2013) i/ili nelinearan, te da se ne može jednoznačno interpretirati kao dobra ili loša osobina/stav nekog pojedinca. Naime, neki aspekti višeg *entitlementa* mogu biti poticajni i motivirajući za razvoj pojedinca te za njegovu aktivnu građansku ulogu u društvu (pozitivan aspekt), dok su drugi aspekti odraz vlastitog egocentrizma i zanemaruju dobrobit zajednice (negativan aspekt). Stoga bi u budućim istraživanjima trebalo povesti računa o ovim otvorenim pitanjima te pokušati empirijski potvrditi ove hipoteze.

Posebno je zanimljivo osvrnuti se i na podatak da se generacijske skupine u ovom istraživanju nisu razlikovale po razini opće lijeve ideološke orijentacije, iako je riječ o generacijama koje se živjele u značajno različitom političkom i društvenom uređenju. Mnoga dosadašnja istraživanja (uglavnom u SAD-u) pokazuju kako u funkciji dobi sve više postaje izražena desna orijentacija u usporedbi s lijevom (Tilley, 2013). Čuvena je i jedna izreka koja se pripisuje Winstonu Churchillu, a glasi: „*If you're not a liberal at twenty you have no heart, if you're not a conservative at forty you have no brain*“ . Naime, općenito se smatra da su

mnoge socijalno-liberalne ideje prikladne za mladenački način života, ali postaju manje važne nakon što pojedinac zasnuje vlastitu obitelj. Obiteljske vrijednosti i zaštita djece tada postaju najrelevantnije vrijednosti, a one su ujedno i glavni prediktor desne ideološke orijentacije. Međutim, teško je zaključiti jesu li konzervativniji stavovi odraz „sazrijevanja“ u funkciji dobi ili je riječ o generacijskom efektu, odnosno je li ljudi rođeni u različito vrijeme imaju i različite političke/ideološke preferencije. Za odgovor na ovo pitanje, jedini način bio bi pratiti longitudinalnim istraživanjem (tijekom cijelog životnog vijeka) eventualne promjene u političkim stavovima, o čemu trenutno nema znanstvenih podataka. S druge strane, očigledno je da u RH ove teze nisu potvrđene (vodeći računa da u ovom istraživanju uzorak ipak nije potpuno reprezentativan). Dobiveni rezultat zapravo ne iznenađuje, osobito ako su uzme u obzir činjenica da su starije generacije odrastale u socijalističkom društvenom uređenju (promoviranje lijevih orijentacija, osobito unutar ekonomske domene), te da je kolektivistički duh bio znatno izraženiji nego li za vrijeme odrastanja Generacije Y (individualizam u znatno većoj mjeri). Dakle, moguće je da su se efekti društveno političkog nasljeđa i generacijski efekti na neki način „poništili“, što je rezultiralo nepostojanjem značajnih generacijskih razlika u generalnoj ideološkoj orijentaciji.

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na ispitivanje potencijalnih značajnih determinanti razine *entitlementa* među ispitivanim socio-demografskim obilježjima pojedinca. Dosadašnja istraživanja upućuju da bi glavne odrednice mogle biti spol i ekonomski status pojedinca (O'Brien i sur., 2012; Major, 1993; Lind, 2014). U ovom istraživanju, značajnim determinantama razine *entitlementa* su se pokazali spol i religioznost ispitanika, a na starijim generacijama i zaposlenost, odnosno tip tvrtke u kojoj su zaposleni, dok se ekonomski status nije pokazao značajnom odrednicom. Za razliku od rezultata navedenih istraživanja, na ovom ispitivanom uzorku se pokazalo da muškarci manifestiraju značajno nižu razinu *entitlementa* u odnosu na žene, što je pomalo iznenađujuće. Međutim, treba naglasiti da se ova razlika javlja samo kod dvije starije generacije (X i *Baby boom*), dok kod Generacije Y nije nađen značajan efekt. Ovakav rezultat je moguće interpretirati u terminima tradicionalnih uloga koje su u našem društvu imali i još uvijek imaju muškarci i žene. Naime, od muškaraca se više očekivalo da primarno stvaraju materijalne vrijednosti te skrbe o obitelji, što implicira da bi njihove osobine u većoj mjeri trebale biti poduzetnost, asertivnost, odgovornost za stjecanje prihoda, sposobnost upravljanja prihodima i slično, a što indirektno podrazumijeva manja očekivanja od zajednice i manje oslanjanje na „druge“ u odnosu na vlastitu angažiranost. Kako se s vremenom tradicionalne rodne uloge polako mijenjaju, te kako dolazi do sve snažnijih globalnih utjecaja, logično je da se na mlađim

generacijama gube i razlike u očekivanjima/stavovima prema onome što društvo treba osigurati svakom pojedincu i/ili grupi.

Slijedeći, interesantan, ali i pomalo iznenađujući podatak koji je dobiven ovim istraživanjem, odnosi se na činjenicu da religiozni pojedinci pokazuju statistički značajno višu razinu *entitlementa* od onih nereligioznih. Pritom treba naglasiti da se religioznost u ovom istraživanju nije ispitivala kao složen, višerazinski fenomen (što ona u osnovi jeste), već kao odgovor na jednostavno pitanje „Smatrate li se religioznom osobom?“. Također, treba naglasiti da nije bilo značajnih razlika u zastupljenosti religioznih i nereligioznih ispitanika kod različitih generacija. U ukupnom uzorku, bilo je približno 60% osoba koje se smatraju religioznima, što se ne podudara s očekivanjima koja bismo mogli imati s obzirom na statistike posljednjeg državnog popisa stanovništva (Prilog 8.1) prema kojima se preko 90% građana Hrvatske izjašnjavaju kao katolici. Međutim, baš kao što i ovo „statistički nejako“ istraživanje ima svoj bitnih metodoloških nedostataka, tako i javni, neanonimni i nedobrovoljni postupak popisa stanovništva ima svoje nedostatke. Zanimajući ove nedostatke, može se zaključiti kako je zapravo dobiven teorijski kontradiktoran rezultat. Mnoga dosadašnja istraživanja, kao i ona u RH (Proroković, 2016) su pokazala da je značajna determinanta ideoloških orijentacija kod pojedinca religioznost, odnosno, osobe koje sebe ne smatraju religioznima, pokazuju i veću razinu generalno lijeve ideološke orijentacije (očekivano manje konzervativni i tradicionalni). Kako je u ovom istraživanju pokazano da pojedinci koji pokazuju višu razinu opće lijeve orijentacije, pokazuju i višu razinu *entitlementa* (što je i bila teorijska hipoteza), logično bi bilo očekivati da upravo nereligiozni pojedinci pokazuju i veći *entitlement*. Međutim, dobiveni rezultat je upravo suprotan očekivanom. Nadalje, osnove kršćanske ideologije/vrijednosnog sustava prilično su oprečne vrijednostima kroz koje je operacionaliziran konstrukt *entitlementa* (skromnost, žrtvovanje, primarnost nematerijalnih vrijednosti, prihvaćanje „težine“ života kao očekivane datosti, davanje prednosti drugima u odnosu na sebe i slično). S druge strane, religioznost i pripadnost katoličkoj vjeri kod građana u RH se i u nekim drugim istraživanjima pokazala vrlo specifičnim fenomenom, više povezanim s nacionalnim identitetom i tradicijom, nego s temeljnim kršćanskim vrijednostima. Tako na primjer, Kovačević i sur. (2016) su u svom istraživanju pokazali kao pojam oprosta (temeljna kršćanska vrijednost) slabije razumijevaju i manje su mu skloni upravo religiozni pojedinci za razliku od ateista. Jedno od mogućih objašnjenja (na razini hipoteze) jeste da bi središnji posredujući faktor (kako *entitlementu*, tako i prihvaćanju temeljnih kršćanskih vrijednosti, ali i mnogim drugim društvenim

„datostima“) mogao biti opći socijalni konformizam kojem su religiozni pojedinci općenito skloniji. Tome u prilog ide i rezultat ovog istraživanja, koji govori da zaposleni u javnom sektoru pokazuju značajno višu razinu *entitlementa* u odnosu na one nezaposlene i one zaposlene u privatnom sektoru. Naime, logično je pretpostaviti da bi sklonost socijalnom konformizmu mogla biti ili hijerarhijski nadređena *entitlementu* ili posredna, medijacijska varijabla koja moderira odnose između različitih okolinskih faktora i *entitlementa*.

Na kraju se treba osvrnuti i na neke nedostatke ovog istraživanja, kao i smjernice za buduća. Prvi nedostatak odnosi se na relativnu prigodnost i veličinu uzorka koji se ne može smatrati u potpunosti reprezentativnim za čitavu populaciju u RH, te je generalizacija rezultata time ograničena. To je ujedno i smjernica za daljnja istraživanja koja bi trebala obuhvatiti znatno veći uzorak ispitanika, po mogućnosti stratificiran s obzirom na najvažnije socio-demografske karakteristike populacije građana u RH. Drugi nedostatak je generalnog karaktera, a vezan je za generacijska istraživanja. Za jednoznačne zaključke koji se tiču generacijskih osobina, bilo bi potrebno longitudinalno istraživanje (ponovljeno u više vremenskih točaka tijekom životnog vijeka istog pojedinca), a kako bi se jasno odvojio efekt kronološke dobi od osobina koje se mogu pripisati generacijskog pripadnosti. Bez obzira na ove nedostatke, čini se kako su iz ovog istraživanja proizašli mnogi zanimljivi podaci, otvorila se neka vrlo interesantna istraživačka pitanja na koja bi mogući odgovori mogli imati i vrlo praktične implikacije (prvenstveno u domeni rada i obrazovnoj domeni).

7. ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju dobivene su značajne razlike u razini *entitlementa* s obzirom na generacijsku pripadnost. Najviši *entitlement* je očekivano dobiven kod Generacije Y, zatim nešto niži kod Generacije X, te najniži kod *Baby boomera*.

Generacijske razlike u *entitlementu* bile su u primarnom fokusu ovog istraživanja. S obzirom da su i istraživanja u zapadnim zemljama pokazala slične rezultate, možemo zaista govoriti o jednom globalnom, ili barem „zapadnjačkom“, fenomenu. Prema tome, eventualne razlike u kulturnim odrednicama, kao i društveno povijesnom kontekstu zapadnih zemalja i Hrvatske nije opravdano uvoditi kao generacijske specifičnosti koje bi utoliko objasnile gotovo sveprisutni fenomen. Iako postoje generacijske odrednice koje su donekle slične, poput poslijeratnog zlatnog doba američkog kapitalizma, ali i jugoslavenskog socijalizma, konteksti su suviše različiti da bi im se, barem generacijski, pridavao eksplanatorni značaj. Ovo postaje očito osobito ako uzmemo u obzir temeljne odrednice ovih potpuno oprečnih društveno-ekonomskih uređenja. Kada bi smo primjerice kapitalizam i socijalizam reducirali na njihove najosnovnije odrednice, mogli bismo govoriti o suprotnostima poput individua-kolektiv, natjecanje-suradnja, privatno-javno itd. U tom slučaju, čini se neobično da generacije odrasle u sustavu gdje je državni intervencionizam (osobito po pitanju ekonomije) izrazito visok, pokazuju manju razinu *entitlementa* od generacije (hrvatski „milenijalci“) koja bi se trebala navikavati na nove tržišne uvjete i natjecateljski karakter ekonomije. S druge strane, društveno ozračje u kojem se njeguje individualizam odlična je platforma za njegovanje egocentrizma kod mladih, egocentrizma koji je očekivano direktno povezan sa razinom *entitlementa*. Paradoksalno, rezultat je generacija odrasla u sistemu javnih dobara koja inzistira na samo-aktivaciji i filozofiji „kovač svoje sreće“, dok istovremeno ima visoka očekivanja od društva, vjerojatno kao odgovor na „prošla/bolja“ vremena kada su posao, zdravlje i edukacija bili normativa, a ne luksuz (prvenstveno kada govorimo o tržištu rada). Teoretski bi se moglo govoriti i razočaranju mladih prethodnim generacijama i resursima koji su ostavljeni na raspolaganje nadolazećim generacijama. Svakako bi bilo legitimno dodatno istražiti stavove mladih generacija prema starijim, ispitati postoje li eventualna „predbacivanja“ starijim generacijama te jesu li u korelaciji sa razinom *entitlementa*. Osim toga, treba primijetiti kako su „milenijalci“ nešto homogenija skupina od prethodnih generacija, čak i kada se gleda kros-nacionalno. Dobar dio razloga ove homogenosti možemo pronaći u pop kulturi, filmskoj umjetnosti, glazbi, književnosti, koji se zahvaljujući tehnološkom napretku i marketinškim naporima konzumiraju na jednaki način, u istoj količini i sa istom autorskom pozadinom. Čak i ekonomski gledano, Generacija Y na zapadu dijeli

dosta sličnu „sudbinu“. Ono što je primjerice u Americi studentski dug, u Hrvatskoj je prezasićenost i nepripremljenost tržišta za generaciju koja završava svoj obrazovni put. Prema tome, objašnjenje za ove generacijske razlike možda i ne treba tražiti kod starijih generacija, već gledati na povišen *entitlement* kao posebnost upravo Generacije Y, iako je njegov rast linearan i evidentan na sve tri generacije.

Razina *entitlementa* se pokazala značajno pozitivno povezana s lijevom ideološkom orijentacijom, odnosno viši *entitlement* u relaciji je s višom generalno lijevom ideološkom orijentacijom i to kod svih generacijskih skupina, a najizrazitije kod *Baby Boom* generacije.

Ideološka orijentacija se na individualnoj razini može svesti na sustav vrijednosti koji diktira pojedinčevu viziju njima najpravednijeg svijeta. Prema tome, nije iznenađujuće da lijevo orijentirani pojedinci ujedno pokazuju višu razinu *entitlementa* od onih koji su desno orijentirani. Ovo je osobito očekivano ako se radi o upitniku *entitlementa* poput ovog, konstruiranog na način da ispitanik polazi od općenitosti, a ne od sebe. Utoliko i svaka čestica sadrži dvije dimenzije, individualnu i društvenu. Svako opredjeljivanje na skali nije samo mjera osobnih očekivanja već i politički izričaj, jer se čak i neposredna individualna korist ne može izuzeti iz društvenog sustava u kojem bi takva vrsta interesa uopće imala mogućnost realizacije. Prema tome, kada ispitanik smatra da je država ta koja treba intervenirati na tržištu rada osiguravajući im posao, potencijalni osobni interes mlade osobe direktno postaje isprepleten sa vizijom društveno-političkog sustava u kojem je locirana. Uzimajući u obzir da lijevo orijentirani pojedinci podržavaju državni intervencionizam u ekonomiji, javno školstvo, zdravstvo, postaje jasno da slična motivacija vodi odgovore u jednom i u drugom upitniku. Stoga nije ni iznenađujuće da je ova korelacija upravo najizraženija kod *Baby Boomera*. Naime, radi se o generaciji koja je svoje političke i vrijednosne stavove iskristalizirala u određenom periodu života, zbog čega zapravo i nema velikih oscilacija između osobnih interesa, vrijednosnog sustava ili pak vizije u kojem se država mora društveno-ekonomski razvijati. Zbog ovih razloga, ljevica kod mladih se može činiti kao trenutna životna filozofija koja je u tom slučaju prigodna za legitimizaciju vlastitih očekivanja od ostatka društva i države. Upravo se zbog ovoga dovodi u pitanje potencijalna funkcija dobi u razini *entitlementa*.

Među ispitivanim socio-demografskim obilježjima, značajnim determinantama razine *entitlementa* su se pokazali spol i religioznost ispitanika, a na starijim generacijama još i tip tvrtke u kojoj su zaposleni. Muškarci su pokazali značajno nižu razinu *entitlementa*, kao i

nereligiozni pojedinci. Zaposleni u javnom sektoru su pokazali najvišu razinu *entitlementa* u odnosu na nezaposlene i zaposlene u privatnom sektoru.

Odgovor na treće i posljednje istraživačko pitanje zapravo najbolje otkriva posebnost hrvatskog uzorka. Jedno od mogućih objašnjenja značajno nižeg *entitlementa* kod muškaraca svakako moramo potražiti u rodnim ulogama na ovim prostorima. U konzervativnim društvima rodne uloge podrazumijevaju i određene karakterne osobine ličnosti koje se smatraju poželjnim, a koje mogu biti u direktnoj korelaciji sa razinom *entitlementa*. Primjerice, od muškarca se očekuje da bude nositelj ekonomije u kući, oslonac obitelji u gotovo svakom pogledu. Dakle, podrazumijeva se da „oslonac“ kao takav mora biti psihološki stabilan, te da kao takav ne može tražiti u drugom „oslonac“, bili ti drugi društvo, država ili žena. U tom smislu, društveno nametnute rodne uloge diktiraju osobnim uvjerenjima i očekivanjima koje muškarac može ili mora imati. Dok primjerice u stranim državama niža razina *entitlementa* kod žena dolazi zbog njihove povijesno slabe pozicije ekonomske moći, nedostatak egalitarnosti je u Hrvatskoj (za razliku od zapadnih zemalja) potpuno internaliziran od strane društva (i dobrog dijela ženske populacije), zbog čega su i očekivanja relativno jasna. Druga mogućnost je pak da ženske osobe u pravilu bolje prolaze u kasnijim stadijima obrazovanja, te da su njihova očekivanja od društva puno više oslanjaju na „prepoznavanje“ truda, intelekta, discipline, volje, te da je opravdano očekivati društvenu „nagradu“. U tom slučaju, *entitlement* se ne nameće kao koncept zasluge samim postojanjem, već kao reciprocitet koji je u najmanju ruku opravdan, ako ne i zaslužen. Sljedeća razlika u razini *entitlementa* je ona između religioznih i nereligioznih. Iako kršćanske vrijednosti, kao i u pravilu vrijednosti islama i ostalih religija, zapravo propagiraju skromnost i skrušenost, pokazuje se da upravo religiozne osobe pokazuju veću razinu *entitlementa*. Ovdje se opet može razlog tražiti u eventualnoj specifičnosti hrvatskog konteksta i ulozi religije u hrvatskom društvu. U hrvatskom društvu, religija se nerijetko veže za nacionalističke vrijednosti, te u javnom prostoru često služi kao katalizator upravo za ideje o posebnosti hrvatske nacije, sudbini iste i slično. Naravno, ideja o predeterminiranosti za nešto „veće“ je ideja bliska upravo konceptu *entitlementa*. Osim toga, ideje o tome kako su Hrvati više „entitled“ na različite stvari od ostalih nije rezervirana isključivo za nacionaliste. Primjerice, ovaj koncept se javlja i kod religioznih osoba u formatu „entitled to“ oprost, raj, božju nagradu itd. Dakle, sama religioznost nije jednosmjerna, već itekako ostavlja prostor za religiozne pojedince koji su osobitiji od nereligioznih utoliko što će pronaći duševni mir, raj i slično. Ipak, s obzirom da nema dovoljno rezultata iz drugih istraživanja koja bi pokazala

kako je ovo generalni slučaj, može se špekulirati o religiji u hrvatskoj kao katalizatoru za stvari koje nisu nužno vezane za sam nauk vjerovanja. Treći rezultat, koji zapravo ne iznenađuje, jest razlika u *entitlementu* između pojedinaca koji rade u javnom sektoru i onih koji rade u privatnom. Javni sektor u Hrvatskoj podrazumijeva stabilnu plaću, stabilne ugovore, razne olakšice i uvjete koji nisu prisutni kod zaposlenih u sektoru koji se često provokativno naziva i „realnim“ sektorom u Hrvatskoj. Sama sintagma „realan“ indikativno govori o percepciji karaktera radnog vremena, ugovora, plaća koju hrvatski građani imaju o privatnom sektoru, ali i koju imaju o javnom sektoru. Logično je stoga pretpostaviti da priroda radnog odnosa u kojem pojedinac obitava većinu svog radnog vijeka ujedno i definira njegovu/njezinu percepciju o tome kako bi radni odnos inače trebao izgledati, što je u konačnici usko vezano za percepciju društvene pravednosti i društvenih nagrada.

8. LITERATURA

Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York, NY: Oxford University Press.

Balaguer, J., Cordero, G., Navrrete, R. (2011). Religiosity and Left-Right Self-placement in Europe. Three Decades of Evolution, 1st European Conference on Comparative Electoral Research, <http://aecpa.es/uploads/files/modules/congress/10/papers/556.pdf>

Barr, A., Burns, J., Miller, L., Shaw, I. (2015). Economic status and acknowledgement of earned entitlement, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 118, 55-68.

Brown, Cathy. "Feelings of entitlement have spoiled us. " *Dallas Morning News* 19 Mar. 1999, ProQuest Newsstand, ProQuest. Web. 25 Oct. 2010.

Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., & Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self report measure. *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29-45.

Ciani, K.D., Summers, J.J., Easter, M.A. (2008). Gender Differences in Academic Entitlement Among College Students, *The Journal of Genetic Psychology*, 169(4), 332–344.

Ilišin, V. (2015). Paradoksi demokratskog potencijala suvremene generacije mladih, U: *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*, ur. Vlasta Ilišin, Anja Gvozdanović, Dunja Potočnik, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo "Miko Tripalo", Zagreb.

Kelly, M., & McGowen, J. (2011). *BUSN: Student edition*. Mason, OH: Nelson Education Ltd.

Campbell, W.K., Bonacci, A.M., Shelton, J., Exline, J.J., Bushman, B.J. (2004). Psychological Entitlement: Interpersonal Consequences and Validation of a Self-Report Measure, *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29-45.

Greenberger, E., Lessard, J., Chen, C., & Farruggia, S.P. (2008). Self-entitled college students: contributions of personality, parenting, and motivational factors. *Journal of Youth Adolescence*, 37, 1193-1204.

Howe, N., & Strauss, W. (2007). *Millennials go to college* (2nd ed.). Great Falls, VA: Life Course Associates.

Lerner, M. J. (1987). Integrating social and psychological rules of entitlement: The basic task of each social actor and the fundamental problem for the social sciences. *Social Justice Research*, 1, 107–121.

Lind, H.B. (2014). Socioeconomic status, sense of entitlement and self-reported driver attitudes and behaviour, Norwegian University of Science and Technology Repository, <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/282597/Lind%2c%20Hans%20Brende.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Malenica, Z. (2007). Ogleđi o hrvatskom društvu. Prilog sociologiji hrvatskog društva. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 115-143.

Feather, N. T. (1999). *Values, achievement, and justice: Studies in the psychology of deservingness*. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.

Franc, R., Šakić, V., Ivićić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima, *Društvena istraživanja* 11, 2-3, str. 215.-238. -4), 75-89.

Jasso, G. (1980). A New Theory of Distributive Justice, *American Sociological Review* 45(1):3

Kovačević, D., Ljubotina, D., Bijelić, L. (2016). Koliko su srednjoškolci spremni oprostiti? Psihometrijska validacija dviju skala spremnosti na oprost, *XX. Dani psihologije u Zadru. XX. Konferencijsko priopćenje*.

Major, B. (1993). Gender, Entitlement, and the Distribution of Family Labor, *Journal of Social Issues*, <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb01173.x>

Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.

O'Brien, L.T., Major, B.N. & Gilbert, P. *sic and Applied Social Psychology*, 34:2, 136-145, DOI: 10.1080/01973533.2012.655630

Peračković, K. (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske, *Migracijske i etničke teme*, 32(3), 295-317.

Proroković, J. (2016). Generalne ideološke orijentacije kod slobodnih građana i zatvorenika, *diplomski rad*, Sveučilište u Zadru.

Rawls, J (1999). *A Theory of Justice*. Rev. ed. Cambridge: Harvard University Press.

Reinhardt, J. (2012). Conceptualizing Academic Entitlement: What are we Measuring?, *Electronic Theses and Dissertations. Paper 41*. University of Windsor.

Rimac, M. (2012). Istraživanje obilježja Generacije Z – Radi li se zaista o novoj generaciji zaposlenika?, *diplomski rad*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Rourke, K. S. (2011). "You Owe Me: Examining a Generation of Entitlement." *Inquiries Journal/Student Pulse*, 3(01). Retrieved from <http://www.inquiriesjournal.com/a?id=362>

Sekulić, D. (2011). Vrijednosno-ideološke orijentacije kao predznak i posljedica društvenih promjena. *Politička misao*, (03), 35-64.

Sekulić, D., Šporer, Ž. (2004). „Reprodukcija i cirkulacija elite.“ U: Sekulić, D. i sur. Sukobi i tolerancija. O društvenoj uvjetovanosti nacionalizma i demokracija. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, str. 389-418.

Sen, A. (1987). *Research for action – Hunger and entitlements*, World Institute for Development Economic Research (WIDER) of the United Nations University, Finland.

Strauss, W. & Howe, N. (1991) *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. Harper Perennial.

Subotić, S. (2013). Pregled metoda za utvrđivanje broja faktora i komponenti (u EFA i PCA), *Primenjena psihologija*, 6(3), 203-229.

Szalkowska, A., Żemojtel-Piotrowska, M., Clinton, A. (2015). Entitlement and organizational behaviors: the moderating role of narcissism, *Current Issues in Personality Psychology*, 3(4), 230-241.

Tilley, J. (2015). Do we really become more conservative with age?, *The Guardian* (tues.03.nov.), <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/nov/03/do-we-become-more-conservative-with-age-young-old-politics>

Twenge, J.M., & Campbell, S.M. (2008). Generational differences in psychological traits and their impact on the workplace. *Journal of Managerial Psychology*, 23(8), 862-877.

Żemojtel-Piotrowska, M., Baran, T., Clinton, A., Piotrowski, J., Baltatescu, S., Van Hiel, A. (2013). Materialism, Subjective Well-being, and Entitlement, *Journal of Social Research & Policy*, 4(2), 1-13.

Williams, R. (1965). *The Long Revolution*. Penguin Books.

9. PRILOZI

9.1. Provjera potencijalnih razlika u osnovnim socio-demografskim obilježjima među ispitivanim generacijama

Distribucija s obzirom na spol ispitanika

	Žene	Muškarci	Ukupno
Generacija Y	68	40	108
Generacija X	39	30	69
Baby boom	20	20	40
Ukupno	127	90	217

$\chi^2=2,18$ $df=2$ $p=,334$

Hi-kvadrat test pokazuje da nema značajnih razlika u ispitivanim generacijama s obzirom na spol ispitanika. Dakle, zastupljenost spola po generacijama je podjednaka. U uzorku je zastupljeno nešto više ispitanica u odnosu na ispitanike, što je čest slučaj kod istraživanja na dragovoljnoj osnovi.

Distribucija s obzirom na religioznost ispitanika

	Žene	Muškarci	Ukupno
Generacija Y	69	39	108
Generacija X	37	32	69
Baby boom	15	25	40
Ukupno	121	96	217

$\chi^2=5,82$ $df=2$ $p=,052$

Nema značajnih razlika u zastupljenosti religioznih i nereligioznih ispitanika kod različitih generacija. Postoji tendencija da su kod starijih generacija u nešto većoj mjeri zastupljeni nereligiozni ispitanici, ali ne na razini koja se može tretirati kao statistički značajna. Postoci religioznih i nereligioznih ispitanika ne odgovaraju sasvim populacijskim očekivanjima (u RH se velika većina izjašnjava kao katolici na popisu stanovništva), ali anonimno ispunjavanje upitnika može dati čak i realniju sliku stvarne subjektivne religioznosti, osobito kod starijih generacija. Vjerojatno je riječ o nekim drugim specifičnostima, odnosno djelomičnoj prigodnosti samog uzorka, jer u Generaciji Y ima znatno više ispitanika koji dolaze iz ruralnih sredina i manjih mjesta u odnosu na starije generacije koji dolaze uglavnom iz većeg grada.

Distribucija s obzirom na prihode u kućanstvu

	<6000	Od 6000 Do 9000	Od 9000 Do 12000	Od 12000 Do 15000	Od 15000 Do 20000	>20000	ukupno
Generacija Y	29	29	22	10	12	6	108
Generacija X	13	14	15	11	11	5	69
Baby boom	10	4	13	6	2	5	40
Ukupno	52	47	50	27	25	16	217

$\chi^2=13,35$ $df=10$ $p=,21$

Nema značajnih generacijskih razlika niti s obzirom na visinu prihoda u zajedničkom kućanstvu. Najveći broj ispitanika zastupljen je u prve tri kategorije (do 12000 kuna po kućanstvu).

Distribucija s obzirom na veličinu mjesta življenja

	Veći grad	Manji grad	Veće mjesto	selo	ukupno
Generacija Y	39	14	17	38	108
Generacija X	47	4	6	12	69
Baby boom	33	1	1	5	40
Ukupno	119	19	24	55	217

$\chi^2=32,95$ $df=6$ $p=,0001$

Postoji statistički značajna razlika u zastupljenosti ispitanika koji imaju mjesto življenja u naseljima različite veličine s obzirom na pripadnost generaciji. Kod generacije Y, više je ispitanika koji žive na selu (mjestu s manje od 5 000 stanovnika). Dakle, generacije nisu potpuno izjednačene po ovoj varijabli, te se može zaključiti kako se prigodni odabir uzorka značajno reflektira jedino u ovom socio-demografskom obilježju, dok su ostale, najrelevantnije karakteristike uzorka podjednako raspoređene po generacijama.

Distribucija s obzirom na stručnu spremu/trenutni status ispitanika

Stručna sprema	F	CF	%
Nezavršena osnovna škola	0	0	0
Završena osnovna škola	2	2	0,92
Srednja stručna sprema	76	78	35,02
Studenti / učenici završnih razreda srednje škole	64	142	29,49
Viša stručna sprema /prvostupnik	21	163	9,677
Visoka stručna sprema	46	209	21,19
Doktorat	8	217	3,68

Distribucija ispitanika s obzirom na stručnu spremu približno odgovara populacijskim očekivanjima, a kad je riječ o mjestu stanovanja, najviše ispitanika živi u većem gradu (Zadru) i to oko 55% uzorka. Ipak, obuhvaćena su i neka veća mjesta u zadarskoj županiji (Biograd, Benkovac, Obrovac) te sela s manje od 5000 stanovnika (oko 25% uzorka)

9.2. Rezultati faktorske analize upitnika prema Guttman-Kaiserovom kriteriju za ekstrakciju faktora (metoda glavnih osi, procjena komunaliteta R^2 , Varimax rotacija).

Čestice	M	Sd
25. Država je ta koja ima obvezu osigurati pristojan život za svakog građanina.	0,65	-0,11
26. Dobar roditelj treba materijalno zbrinuti svoju djecu sve dok se ona potpuno financijski ne osamostale.	0,41	-0,09
27. U slučaju rata, svatko se treba boriti za svoj narod i ideale, a ne odlaziti u druge zemlje gdje je situacija povoljnija.	0,23	-0,10
28. Pametnije je ne raditi ništa, nego prihvatiti posao znatno ispod razine vlastitih sposobnosti i obrazovanja.	-0,08	0,33
29. Osobe s ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama trebaju dobiti maksimalnu institucionalnu pomoć.	0,59	-0,28
30. Da se mene pita, niti jedna društvena skupina ne bi imala posebne privilegije u državi.	0,03	0,15
31. Ljudi općenito trebaju uvijek tražiti ono što zaslužuju i na tome inzistirati.	0,51	0,15
32. Svatko ima pravo tražiti pomoć od države kad se nađe u životnim problemima.	0,60	-0,03
33. Prosječna plaća bi trebala biti dovoljno velika da pokriva troškove stanovanja, troškove automobila, televizije, interneta, mobitela, odijevanja i prehrane.	0,54	-0,05
34. Posjedovanje mobitela i osobnog računala nije luksuz već nužna potreba.	0,38	-0,01
35. Besplatno skidanje filmova, serija i glazbe preko <i>torrenta</i> nije u načelu krađa, jer umjetnost/zabava treba biti dostupna svakome tko to želi.	0,33	0,40
36. Fizički zdrava osoba ne treba tražiti nikakvu pomoć od države, već se sama treba potruditi da si osigura pristojnu egzistenciju.	0,04	0,00
37. Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla.	0,74	-0,11
38. Svijet je dovoljno tehnološki i ekonomski napredovao da bi svim ljudima trebao biti omogućen minimalni mjesečni dohodak.	0,66	-0,16
39. Dužnost je države da svakom građaninu osigura da nije gladan i da ima „krov nad glavom“.	0,76	0,00
40. Voda je zemljin resurs na koji svi ljudi imaju jednako pravo i trebala bi stoga biti besplatna za korištenje.	0,43	0,05
41. Kako bi stekao radne navike i odgovornost, svaki mladić/djevojka treba početi sezonski raditi već krajem srednje škole.	0,37	0,08
42. Država treba omogućiti svakom pojedincu visoko obrazovanje uz minimalne troškove, ako on to želi.	0,69	0,05
43. Da mogu, ukinuo/la bih nasljeđivanje bilo kakvih materijalnih dobara, jer se svaka osoba mora sama potruditi da stekne nešto u svom životu, a ne da joj to omogućava netko drugi.	-0,04	0,15
44. Ako netko završi odgovarajuće obrazovanje, država se treba pobrinuti da nađe i odgovarajuće radno mjesto.	0,56	0,29
45. Svatko ima pravo govoriti javno što god hoće, bez obzira na to hoće li se zbog toga netko naći uvrijeđen.	0,03	0,33
46. Svatko ima pravo na najbolju moguću zdravstvenu uslugu i to potpuno besplatno.	0,50	0,01
47. Čovjek prvenstveno treba na gledati sebe, a tek onda na druge.	0,06	0,57
48. Ne zaslužuju svi ljudi biti jednako voljeni	-0,21	0,48
Karakteristični korijen	5,14	1,24
Proporcija objašnjene varijance	0,21	0,05

9.3. Primijenjeni upitnici

Vaš spol (zaokružite):   M   Ž

Vaša dob (upišite starost u godinama): _____

Vaša stručna sprema (zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora):

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja stručna sprema
4. Trenutno student/ica
5. Viša stručna sprema (prvostupnik/viša škola završena prije bolonjske reforme)
6. Visoka stručna sprema (magistar struke/ fakultetsko obrazovanje stečeno prije bolonjske reforme)
7. Doktorat

Stručna sprema Vaše majke (ako živite ili ste živjeli s majkom, zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora):

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja stručna sprema
4. Viša stručna sprema (prvostupnik/viša škola završena prije bolonjske reforme)
5. Visoka stručna sprema (magistar struke/ fakultetsko obrazovanje stečeno prije bolonjske reforme)
6. Doktorat

Stručna sprema Vašeg oca (ako živite ili ste živjeli s ocem, zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora):

1. Nezavršena osnovna škola
2. Završena osnovna škola
3. Srednja stručna sprema
4. Viša stručna sprema (prvostupnik/viša škola završena prije bolonjske reforme)
5. Visoka stručna sprema (magistar struke/ fakultetsko obrazovanje stečeno prije bolonjske reforme)
6. Doktorat

Kakav je Vaš radni status (zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora)?

1. Nezaposlen/a
2. Zaposlen/a na određeno radno vrijeme-sezonski rad
3. Zaposlen/a na određeno radno vrijeme-cjelogodišnji rad
4. Zaposlena na neodređeno radno vrijeme
5. Povremeni rad
6. Umirovljenik/ica
7. Student/ica

Ako ste zaposleni, kojem tipu pripada Vaša tvrtka (zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora - ako niste zaposleni preskočite pitanje)?

1. Privatnom sektoru
2. Javnom sektoru

Koliko članova kućanstva (uključujući Vas) iz kojeg dolazite, živi u Vašem zajedničkom domaćinstvu (upišite broj članova)? _____

Kakav je Vaš bračni status (zaokružite broj ispred odgovarajućeg odgovora)?

1. Samac
2. U braku sam
3. U višegodišnjoj sam izvanbračnoj vezi
4. Razveden/a
5. Udovac/ica

Imate li djece (zaokružite odgovor)?

NE

DA (upišite koliko): _____

Smatrate li se religioznom osobom (zaokružite)? DA NE

Koliki su Vaši zajednički mjesečni prihodi u kućanstvu (zaokružite slovo ispred odgovarajućeg odgovora)?

- 1) Do 3000 kn
- 2) Od 3000 do 6000 kn
- 3) Od 6 000kn do 9 000 kn
- 4) Od 9000 kn do 12 000 kn
- 5) Od 12 000 do 15 000 kn
- 6) Od 15 000 do 20 000 kn
- 7) Više od 20 000 kn

Koliko članova Vašeg kućanstva je zaposleno, odnosno, na redovitoj osnovi financijski doprinosi Vašem kućanstvu (upiši)? _____

Mjesto življenja (zaokružite slovo ispred odgovarajućeg odgovora):

- 1) Veći grad (više od 50 000 stanovnika)
- 2) Manji grad (od 20 000 do 50 000 stanovnika)
- 3) Veće mjesto/selo (od 5 000 do 20 000 stanovnika)
- 4) Manje mjesto/selo (manje od 5 000 stanovnika)

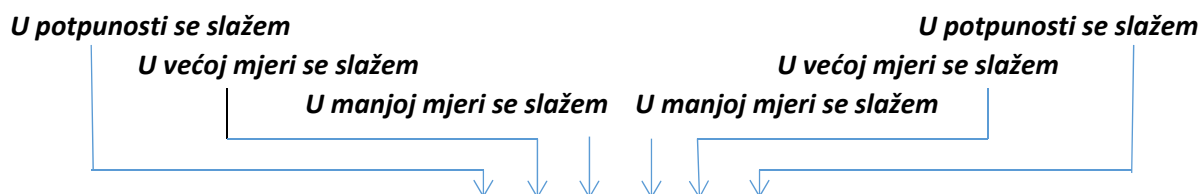
Uputa: Ovaj upitnik sadrži neka pitanja koja se odnose na Vaše stavove prema okolini u kojoj živite. Molimo Vas pažljivo pročitate svaku tvrdnju i **procijenite u kojoj mjeri se s njom slažete**. Vaše odgovore označite na ponuđenoj skali na kojoj brojevi imaju slijedeće značenje:

- 1 - u potpunosti se ne slažem**
- 2 - uglavnom se ne slažem**
- 3 - u manjoj mjeri se ne slažem**
- 4 - u manjoj mjeri se slažem**
- 5 - uglavnom se slažem**
- 6 - u potpunosti se slažem**

49. Država je ta koja ima obvezu osigurati pristojan život za svakog građanina.	1	2	3	4	5	6
50. Dobar roditelj treba materijalno zbrinuti svoju djecu sve dok se ona potpuno financijski ne osamostale.	1	2	3	4	5	6
51. U slučaju rata, svatko se treba boriti za svoj narod i ideale, a ne odlaziti u druge zemlje gdje je situacija povoljnija.	1	2	3	4	5	6
52. Pametnije je ne raditi ništa, nego prihvatiti posao znatno ispod razine vlastitih sposobnosti i obrazovanja.	1	2	3	4	5	6
53. Osobe s ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama trebaju dobiti maksimalnu institucionalnu pomoć.	1	2	3	4	5	6
54. Da se mene pita, niti jedna društvena skupina ne bi imala posebne privilegije u državi.	1	2	3	4	5	6
55. Ljudi općenito trebaju uvijek tražiti ono što zaslužuju i na tome inzistirati.	1	2	3	4	5	6
56. Svatko ima pravo tražiti pomoć od države kad se nađe u životnim problemima.	1	2	3	4	5	6
57. Prosječna plaća bi trebala biti dovoljno velika da pokriva troškove stanovanja, troškove automobila, televizije, interneta, mobitela, odijevanja i prehrane.	1	2	3	4	5	6
58. Posjedovanje mobitela i osobnog računala nije luksuz već nužna potreba.	1	2	3	4	5	6
59. Besplatno skidanje filmova, serija i glazbe preko <i>torrenta</i> nije u načelu krađa, jer umjetnost/zabava treba biti dostupna svakome tko to želi.	1	2	3	4	5	6
60. Fizički zdrava osoba ne treba tražiti nikakvu pomoć od države, već se sama treba potruditi da si osigura pristojnu egzistenciju.	1	2	3	4	5	6
61. Svatko ima pravo na dobivanje pristojnog posla.	1	2	3	4	5	6
62. Svijet je dovoljno tehnološki i ekonomski napredovao da bi svim ljudima trebao biti omogućen minimalni mjesečni dohodak.	1	2	3	4	5	6
63. Dužnost je države da svakom građaninu osigura da nije gladan i da ima „krov nad glavom“.	1	2	3	4	5	6
64. Voda je zemljin resurs na koji svi ljudi imaju jednako pravo i trebala bi stoga biti besplatna za korištenje.	1	2	3	4	5	6
65. Kako bi stekao radne navike i odgovornost, svaki mladić/djevojka treba početi sezonski raditi već krajem srednje škole.	1	2	3	4	5	6
66. Država treba omogućiti svakom pojedincu visoko obrazovanje uz minimalne troškove, ako on to želi.	1	2	3	4	5	6
67. Da mogu, ukinuo/la bih nasljeđivanje bilo kakvih materijalnih dobara, jer se svaka osoba mora sama potruditi da stekne nešto u	1	2	3	4	5	6

svom životu, a ne da joj to omogućava netko drugi.						
68. Ako netko završi odgovarajuće obrazovanje, država se treba pobrinuti da nađe i odgovarajuće radno mjesto.	1	2	3	4	5	6
69. Svatko ima pravo govoriti javno što god hoće, bez obzira na to hoće li se zbog toga netko naći uvrijeđen.	1	2	3	4	5	6
70. Svatko ima pravo na najbolju moguću zdravstvenu uslugu i to potpuno besplatno.	1	2	3	4	5	6
71. Čovjek prvenstveno treba na gledati sebe, a tek onda na druge.	1	2	3	4	5	6
72. Ne zaslužuju svi ljudi biti jednako voljeni	1	2	3	4	5	6

UPUTA: U svakom redu ponuđene su dvije tvrdnje koje se odnose na neka opća mišljenja o društvu u kojem živite. Pročitajte pažljivo obje tvrdnje te **procijenite s kojom se tvrdnjom u većoj mjeri slažete (lijevom ili desnom)**. Ne procjenjujte svaku tvrdnju zasebno, već se između dvije tvrdnje odlučite za **samo jedan odgovor!** U nekim situacijama će Vam biti teško donijeti procjenu, ali Vas molimo da zbog toga ipak ne preskačete odgovore. Svoj odgovor zaokružite na predloženoj ljestvici:

Primjer:

Smrtna kazna je uvijek neprimjerena, bez obzira na vrstu kaznenog djela.	3	②	1	1	2	③	Smrtna kazna je jedino pravo rješenje za neke teške zločine.

NEISPRAVNO!

Smrtna kazna je uvijek neprimjerena, bez obzira na vrstu kaznenog djela.	3	2	1	1	②	3	Smrtna kazna je jedino pravo rješenje za neke teške zločine.

ISPRAVNO

Najvažnija funkcija vlasti je provođenje zakona i reda.	3	2	1	1	2	3	Najvažnija funkcija vlasti je promicanje opće dobrobiti za sve ljude.
Siromašan čovjek ne može biti i sretan čovjek.	3	2	1	1	2	3	Zadovoljstvo životom nikad nije ovisilo o materijalnom bogatstvu.
Vlasti imaju obvezu promovirati univerzalna ljudska prava diljem svijeta.	3	2	1	1	2	3	Država ima obvezu štiti ustavna prava pojedinca samo kod svojih građana.
Kada su ljudi u nevolji, trebali bi prvenstveno sami sebi pomoći, a ne ovisiti o drugima.	3	2	1	1	2	3	Ljudi u nevolji trebaju pomoć, te im se pomoć treba i pružiti.
Svako bogatije društvo ima moralnu obvezu pomagati siromašne zemlje u razvoju.	3	2	1	1	2	3	Država ima obvezu pomagati samo svojim građanima.
Takmičenje ističe ono najbolje u ljudima.	3	2	1	1	2	3	Suradnja ističe ono najbolje u ljudima.

Društveni napredak uvijek počiva na privatnoj imovini i inicijativi.	3	2	1	1	2	3	Društveni napredak moguć je jedino otklonom od materijalnih vrijednosti i pravednijom raspodjelom postojećih dobara.
Narod bez vođe je kao muha bez glave.	3	2	1	1	2	3	Vlast nije izabrana da upravlja narodom, nego da mu služi.
Maloljetnička delikvencija odraz je lošeg nasljeđa kod neke djece i zato će uvijek postojati u društvu.	3	2	1	1	2	3	Maloljetnička delikvencija odraz je loše okoline u kojoj djeca rastu i kao takva se može spriječiti.
Gadljivo je vidjeti odrasle kako plaču.	3	2	1	1	2	3	Dirljivo je vidjeti odrasle kako plaču.
Vlasti trebaju učiniti znatno više kako bi se smanjili porezi i promoviralo privatno poduzetništvo.	3	2	1	1	2	3	Vlasti trebaju učiniti znatno više kako bi se smanjila razlika u prihodima između bogatih i siromašnih.
Treba imati više razumijevanja prema ljudima koji dolaze iz problematičnih obitelji.	3	2	1	1	2	3	Treba biti puno oprezniji prema ljudima koji dolaze iz problematičnih obitelji.
Sloboda govora je podložna restrikcijama, ako je to u nacionalnom interesu.	3	2	1	1	2	3	Sloboda govora je jedno od najvažnijih ljudskih prava i treba biti dopuštena u svim okolnostima.
Različitosti među ljudima su bogatstvo ovog svijeta.	3	2	1	1	2	3	Različitosti među ljudima su izvor svih ratova na svijetu.
Mogućnost neograničenog stjecanja materijalnih dobara najvažniji je motiv i pokretač razvoja pojedinca i društva u cjelini.	3	2	1	1	2	3	Niti jedan pojedinac ne bi trebao imati bezgraničnu mogućnost stjecanja i nagomilavanja materijalnog bogatstva.
Uspješan čovjek je onaj koji se materijalno osigurao i stekao poštovanje drugih.	3	2	1	1	2	3	Uspješan čovjek je onaj koji se osjeća dobro „u svojoj koži“.
Vlasti imaju moralno pravo i obvezu pokrenuti rat protiv potencijalnih neprijatelja države.	3	2	1	1	2	3	Vlasti nemaju moralno pravo pokretati bilo kakav rat osim obrambenog i to samo u slučaju teritorijalne uzurpacije.
Svatko je „kovač svoje sreće“.	3	2	1	1	2	3	Mnogi ljudi jednostavno nikad nisu dobili šansu za bolji život.
„Oko za oko, zub za zub“.	3	2	1	1	2	3	„Tko tebe kamenom, ti njega kruhom“.
Interesi zajednice uvijek su važniji od interesa pojedinca.	3	2	1	1	2	3	Ljudi nisu rođeni da udovoljavaju drugima, nego sebi.
Onaj kojeg je priroda nagradila mnogim talentima ima odgovornost i obvezu da se skrbi onima koji nisu bili iste sreće.	3	2	1	1	2	3	Sposoban čovjek treba ići za tim da razvija svoje potencijale, a ne da troši energiju na nemoćne i nesposobne.

-Hvala na suradnji-

***Entitlement* generacija: Relacije s nekim socio-demografskim obilježjima i ideološkim orijentacijama**

Sažetak

Ciljevi ovog istraživanja bili su provjeriti postoje li značajne razlike u razini *entitlementa* s obzirom na pripadnost generaciji, koje se socio-demografske karakteristike pojedinca mogu smatrati značajnim determinantama *entitlementa*, te može li se *entitlement* povezati s generalnim ideološkim orijentacijama kod građana u RH.

U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 217 ispitanika oba roda (127 žena i 90 muškaraca), te su primijenjena dva mjerna instrumenta: *Entitlement* upitnik - novi mjerni instrument za mjerenje *entitlementa* u sociološkom kontekstu (konstruiran za svrhe ovog istraživanja) i *Upitnik generalnih ideoloških orijentacija* (Proroković, 2016). Dodatno je primijenjen i upitnik za utvrđivanje osnovnih socio-demografskih obilježja ispitanika. Obuhvaćene su tri generacije: Generacija Y (N=108), Generacija X (N=69) i *Baby Boomeri* (N=40), prema kategorizaciji i kronološkim okvirima koje su predložili Strauss i Howe (1991).

Dobiveni rezultati su ukazali na značajne razlike u razini *entitlementa* s obzirom na generacijsku pripadnost. Teorijski očekivano, najviša razina *entitlementa* je opažena kod Generacije Y, nešto niža kod Generacije X, te najniža kod *Baby boom* generacije. Nadalje, viša razina *entitlementa* u relaciji je s višom generalno lijevom ideološkom orijentacijom kod svih generacijskih grupa (značajne korelacije pozitivnog predznaka). Što se tiče potencijalnih determinanti *entitlementa* među ispitivanim socio-demografskim obilježjima, značajnima su se pokazali rod i religioznost ispitanika, a na starijim generacijama i tip tvrtke u kojoj su zaposleni. Nereligiozni pojedinci i muškarci su pokazali značajno nižu razinu *entitlementa*, dok su zaposleni u javnom sektoru pokazali najviši *entitlement* u odnosu na nezaposlene i zaposlene u privatnom sektoru.

Ključne riječi: *Entitlement*, Generacija Y, ideološke orijentacije, socio-demografska obilježja

***Entitlement* generation: Relations with some socio-demographic characteristics and ideological orientations**

Abstract

There were several research goals, the main of which include investigating any potential differences between the generations with regards to the level of *entitlement*, analysing potential determinants of *entitlement* among socio-demographic variables and the potential link between *entitlement* and the general ideological orientations on the Croatian population.

Two instruments were applied on the research sample that enumerates a total of 217 participants of both genders (127 women and 90 men): the one constructed anew for the purposes of this research to assess the level of entitlement and the *general ideological orientations questionnaire* (Proroković 2016). It is also important to add the routinely applied questionnaire for determining participants' basic socio-demographic characteristics. Three generations were encompassed by the study: *Generation Y* (N=108), *Generation X* (N=69) and *Baby Boomers* (N=40), according to the categorization and the chronological framing by Strauss and Howe (1991).

The results of the research have indicated significant differences in the level of *entitlement* across different generations. As theorized, the greatest level of *entitlement* was found in the *Generation Y*, followed by *Generation X* and finally *Baby Boomers*. Furthermore, greater level of *entitlement* correlated positively with the left-wing orientation in all generational subgroups. When it comes to potential determinants of *entitlement* among the examined socio-demographic data, religiosity and gender were proven significant across generations, also with the company-wise type of employment as a determinant in older generations. Non-religious individuals and men showed significantly lower levels of *entitlement*, while those working in public sector showed the greatest *entitlement* in relation to those unemployed or working in private sector.

Key words: *Entitlement*, Generation Y, ideological orientations, socio-demographic characteristics